

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2018

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)

ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)

გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)

ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)

ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)

თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)

ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)

პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)

ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)

ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)

ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და

სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)

გუნთერ ტოიბნერი (პროფ.,

ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)

ბერნდ შუნემანი (პროფ.,

მიუნხენის უნივერსიტეტი)

იან ლიდერი (პროფ.,

ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)

ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

კარმენ გარსიმარტინი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2019

ISSN 1987-7668

კომპანიაში დირექტორის პასუხისმგებლობის საპიტიხისთვის

კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობის სამართლებრივი რეგულირება არა მხოლოდ განვითარებული ქვეყნების, არამედ ეკონომიკურად ნაკლებად განვითარებული სახელმწიფოების საზრუნავიცაა, რადგან ისინი ცდილობენ შექმნან ეფექტური და სტაბილური ბიზნეს გარემო, წარმატებით დამკვიდრდნენ საერთაშორისო ბაზარზე. ამ პროცესში ძალიან მნიშვნელოვანია კომპანიის ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის საკითხი. ამასთან დაკავშირებით, არსებობს აშშ-ის სასამართლოს მდიდარი პრაქტიკა, მაგალითად, დელავერის უზენაესმა სასამართლომ ხელმძღვანელობის მოვალეობანი სამ ნაწილად დაყო: გულმოდგინების, ერთგულების და კეთილსინდისიერების.¹ ამერიკის სამართლის ინსტიტუტის კორპორაციული მართვის პრინციპების მიხედვით კი – დირექტორმა კორპორაციის წინაშე ვალდებულებები უნდა შეასრულოს კეთილსინდისიერად, კორპორაციის საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე და გულმოდგინებით.

საერთოდ, კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მიღებული გადაწყვეტილების ინფორმირებულობაც. გადაწყვეტილების მიღების დროს მნიშვნელოვანია მისაღები გადაწყვეტილების საფუძველად გამოყენებული ფაქტების სრულყოფილი შესწავლა, კონსულტაციების გავლა, განსხვავებული მოსაზრებების მოსმენა, ბაზარზე არსებული მდგომარეობის გაცნობა, დირექტორების მიერ ინფორმაციის ერთმანეთისთვის გაზიარება და სხვ.²

აღსანიშნავია, რომ ევროპის ქვეყნებში დირექტორის პასუხისმგებლობის საერთო სტანდარტები ძირითადად მსგავსია, თუმცა სახელმწიფოთა ეკონომიკის, ბაზრების სიდიდისა და განვითარების ხარისხის გათვალისწინებით, იკვეთება განსხვავებული ტენდენციებიც, რასაც შეფასება და სამართლებრივი ანალიზი სჭირდება.

საკვანძო სიტყვები: შიდა და გარე პასუხისმგებლობა, არაპირდაპირი/დე ფაქტო დირექტორი, უშუალო (ე.წ. Vis-à-vis) პასუხისმგებლობა, ჯგუფური ზიანი, ინტერესთა კონფლიქტი, დირექტორზე გავლენის მქონე პირი, ობიექტური პასუხისმგებლობა, მმართველობითი გადაცდომა, ზოგადი ზედამხედველობა, დირექტორის პასუხისმგებლობის დაზღვევა, საუკეთესო კორპორაციული ინტერესები, სრული თანხმობა, ლეგიტიმური ინტერესის მქონე აქციონერი.

* სამართლის მაგისტრი, ქ. თბილისის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს განათლებისა და კულტურის კომისიის სამდივნოს სპეციალისტი.

¹ მაისურაძე დ., კორპორაციულ-სამართლებრივი თავდაცვითი ღონისძიებები კაპიტალური საზოგადოების რეორგანიზაციისას (შედარებით სამართლებრივი კვლევა უპირატესად დელავერისა და ქართული საკორპორაციო სამართლის მაგალითზე), სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი, თსუ, იურიდიული ფაკულტეტი, თბ., 2014, 22.

² მაისურაძე დ., სამენარმეო განსჯის წესის განმარტებისათვის, „სამართლის ჟურნალი“, №1-2, თბ., 2010, 116.

1. შესავალი

თანამედროვე კომერციული ტენდენციების, მენარმეთა სოციალური პასუხისმგებლობისა და სტაბილური წარმოების სახელმწიფოებრივი, რეგიონული თუ საერთაშორისო მნიშვნელობიდან გამომდინარე, კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობის საკითხი დღეისათვის განსაკუთრებით აქტუალურია.

პასუხისმგებლობა კორპორაციული მართვის ერთ-ერთ ინსტრუმენტს წარმოადგენს. კორპორაციების ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა განიხილება კორპორაციული მართვის კონტექსტში, როგორც პასუხისმგებელი მენეჯმენტის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი, მაგრამ არა ერთადერთი საშუალება.³ აღსანიშნავია, რომ საკითხის აქტუალურობის გამო, მუდმივად ხორციელდება ამ თემის კვლევა, ახალი გამოწვევებისა და ტენდენციების გამოკვეთა, ეფექტური მმართველობის საშუალებათა განსაზღვრა. ეს კი მომდინარეობს მენარმე სუბიექტების მმართველი რგოლის ფუნქციური დანიშნულებიდან, მათი კომპეტენციის მასშტაბიდან და იმ სამართლებრივ-ეკონომიკური შედეგებიდან, რომელსაც წარმოშობს დირექტორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები. კორპორაციის დირექტორს სამართავად აქვს გადაცემული საზოგადოების ქონება, შესაბამისად, მისი უპირველესი და ძირითადი ვალდებულება სწორედ ამ ქონების დაცვა და ზიანის თავიდან აცილებაა. ამ ვალდებულების დარღვევა, სხვადასხვა გარემოებების არსებობისას, დირექტორისათვის წარმოშობს როგორც შიდა-კორპორაციულ ასევე გარე პასუხისმგებლობას. რამდენადაც დირექტორს გადაცემული აქვს საწარმოს ხელმძღვანელობისა და წარმომადგენლობის ფართო კომპეტენციები, აუცილებელია მან დაიცვას კეთილსინდისიერებისა და გულმოდგინედ მართვის მოვალეობები. ამავდროულად, ის ვალდებულია მმართველობითი საქმიანობა განახორციელოს საზოგადოების ინტერესების შესაბამისად.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, კორპორაციული სამართლის უმნიშვნელოვანესი საკითხის სამართლებრივი ანალიზი, დირექტორის პასუხისმგებლობის თანამედროვე გამოწვევებზე მკითხველის ინფორმირება და პასუხისმგებლობის რეგულირების ცალკეული ასპექტების მიმოხილვა. ამ მიზნის მისაღწევად, შედარებით-სამართლებრივი მეთოდის გამოყენებით, ანალიტიკურ ჭრილში განიხილება სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობით მოწესრიგებული დირექტორის პასუხისმგებლობის საკითხები, ასევე სასამართლო პრაქტიკა (მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები და განმარტებები) და ავტორის მოსაზრებები შეჯერებულად იქნება წარმოდგენილი.

2. კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობის საკითხები ევროპაში

ზოგადად, კორპორაციის მენეჯმენტი აქტიურად მუშაობს, რათა უზრუნველყოს კომპანიის ოპერაციული სტაბილურობა და მისი მოგების ზრდა. ამ პროცესში, მენეჯმენტი ხშირად ხვდება სიტუაციებში, რომელთა შედეგების წინასწარ დაზუსტებით განსაზღვრა შე-

³ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, 29.

უძლებელია. მაშინ როცა, ხშირად სწორედ სარისკო გადაწყვეტილებას შეუძლია საზოგადოებას დამატებითი სარგებელი მოუტანოს. მენეჯმენტის წევრთა ადეკვატური დამოუკიდებლობის უზრუნველსაყოფად (ასევე კომპანიასთან დაკავშირებული პირების ინტერესთა დასაცავად) საჭიროა ეფექტური წესებისა და პროცედურების არსებობა. მნიშვნელოვანია, რომ მოქმედმა კანონმდებლობამ და სამოსამართლო პრაქტიკამ მაქსიმალურად ზუსტად განუსაზღვროს მენეჯმენტსა და კომპანიასთან დაკავშირებულ სუბიექტებს, თუ როდის რა ფორმით დგება მათი პასუხისმგებლობა (ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დირექტორთან მიმართებით). საერთოდ, კორპორაციის დირექტორის პასუხისმგებლობა ქვეყნების შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობებით მეტ-ნაკლებად ზუსტადაა განერილი, თუმცა, კანონი ვერ დაარეგულირებს ყველა იმ ურთიერთობას, რაც მენარმეობის პროცესში წარმოიშობა და რომელზეც გადაწყვეტილების მიღება მოუწევს დირექტორს. მეტიც, აღნიშნული არაა კანონის თვითმიზანი (აქედან გამომდინარეობს, რომ დირექტორის მოქმედებების შესაზღუდად ყოვლისმომცველი სამართლებრივი ჩარჩოს შექმნა მიზანშეუწონელია). თავის მხრივ, კომპანიის დირექტორმა არ იცის ყველა ის სამართლებრივი ნორმა და რეგულაცია, რომელიც აწესრიგებს მისი დამსაქმებელი კომპანიის საქმიანობას. ხშირად ეს რეგულაციები და სასამართლო პრაქტიკა ხარვეზიანია, რაც დირექტორს მომავალში უკარგავს სწორი და ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას. საქართველოში და ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში დირექტორის პასუხისმგებლობის სტანდარტები გარკვეულწილად ჰგავს ერთმანეთს, თუმცა ქვეყნების ეკონომიკური და საბაზრო ურთიერთობების კონტრასტულობის ასევე სამენარმეო სამართლის ტენდენციებისა და თავისებურებების გამო, პრაქტიკაში თავს იჩენს დირექტორის პასუხისმგებლობისადმი განსხვავებული მიდგომები და რამდენადმე დიფერენცირებული მონესრიგება. ამასთან, პასუხისმგებლობის მეტ-ნაკლებად განსხვავებული სტანდარტების დამკვიდრებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ სასამართლო განმარტებები, გადაწყვეტილებები და მათ საფუძველზე დამკვიდრებული პრაქტიკა. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანი და საინტერესოა ევროპის სახელმწიფოების კომპანიებში დირექტორის პასუხისმგებლობის ასპექტების მიმოხილვა.

2.1. საქართველო

ქართული საკორპორაციო სამართალი ერთმანეთისგან განასხვავებს კაპიტალური საზოგადოებების ორ უმთავრეს ფორმას: სააქციო საზოგადოებასა და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებას. ქართული სამართლისთვის უცხოა სამენარმეო საზოგადოებების ისეთი ფორმები, როგორცაა დამატებითი პასუხისმგებლობის საზოგადოება ან კომანდიტური სააქციო საზოგადოება.⁴ კაპიტალური საზოგადოებების ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობის მომნესრიგებელ წესებს ქართულ სამართალში შეიცავს კანონი მენარმეთა შესახებ. ცენტრალური ნორმა მოცემულია კანონის 9.6 მუხლში, რომლის თანახმად, ხელმძღვანელები

⁴ *ჭანტურია ლ.*, კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, 103.

საზოგადოების საქმეებს უნდა გაუძღვნენ კეთილსინდისიერად; კერძოდ, ზრუნავდნენ ისე, როგორც ზრუნავს ანალოგიურ თანამდებობაზე და ანალოგიურ პირობებში მყოფი ჩვეულებრივი, საღად მოაზროვნე პირი და მოქმედებდნენ იმ რწმენით, რომ მათი ეს მოქმედება ყველაზე ხელსაყრელია საზოგადოებისათვის. სააქციო საზოგადოების დირექტორისა და სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების პასუხისმგებლობის მარეგულირებელ ნორმებს დამატებით შეიცავს მენარმეთა შესახებ კანონის 56.4 მუხლიც, რომელიც მტკიცების ტვირთის შებრუნების ინსტიტუტთან ერთად, ასევე ითვალისწინებს საზოგადოების კრედიტორების მიერ დირექტორის წინააღმდეგ სარჩელის შეტანის უფლებას. მპს-ს ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის განმსაზღვრელ დათქმას დამატებით განამტკიცებს კანონის 49-ე მუხლი.⁵ შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობა მეტწილად მონესრიგებულია საკანონმდებლო დონეზე, თუმცა ქართულ კომპანიებში დირექტორის პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის, უმნიშვნელოვანესია, პირველ რიგში, გაიმიჯნოს საკუთრებისა და კონტროლის უფლებები, რაც სამწუხაროდ საქართველოს რეალობაში ხშირად არასწორად არის გაგებული. ეს გამოიხატება ბალანსის არ არსებობაში, დამფუძნებლებს ყოველთვის გააჩნიათ ბერკეტი, რათა ხელმძღვანელს მიაღებინონ, მათთვის და არა კომპანიისათვის სასურველი გადაწყვეტილებები. ასევე მკვეთრად უნდა გაიმიჯნოს სანარმოს მართვისა და კონტროლის ფუნქციები. სამეთვალყურეო საბჭოს უნდა ჰქონდეს სანარმოს მართვის ორგანოს ეფექტური კონტროლის საშუალება და კონტოლი არ უნდა ატარებდეს ფორმალურ ხასიათს. ამავე დროს, კონტროლმა არ უნდა მიიღოს ისეთი ფორმები, რომელიც ხელს შეუშლის სანარმოს საქმიანობას. უნდა გამოიკვეთოს ის უფლებამოსილებები, რომლებიც ორგანულია მართვის ამა თუ იმ ორგანოსათვის და მათი გადაცემა არ უნდა დაიშვებოდეს. აღსანიშნავია, რომ მართვის ორგანოებს შორის უფლებამოსილებების მკვეთრი გამიჯვნის გარეშე ძალზედ რთული იქნება მათი წევრების პასუხისმგებლობაზე საუბარი.⁶ ამასთან, საგულისხმოა, რომ დირექტორის პასუხისმგებლობაზე ქართული სასამართლო პრაქტიკა ძალიან მწირია, რაც უარყოფითად აისახება მისი პასუხისმგებლობის სტანდარტის პრაქტიკაში დანერგვაზე. სამწუხაროდ, ამ დრომდე უზენაეს სასამართლოს მოუწია მხოლოდ ერთეული საქმეების განხილვა კომპანიის მმართველის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით, რომელთაგან მნიშვნელოვანია 2015 წლის გადაწყვეტილება.⁷ კერძოდ, სასამართლომ განიხილა საკითხი დაეკისრებოდა, თუ არა, კომპანიის დირექტორს და პარტნიორებს პირდაპირი პასუხისმგებლობა (მთელი პირადი ქონების ფარგლებში) კომპანიის საგადასახადო ვალდებულებებისთვის, როდესაც დასტურდებოდა, რომ ვალდებულებას კომპანია ვერ ასრულებდა. უზენაესმა სასამართლომ იმსჯელა, უფლებამოსილი იყო, თუ არა (და რა სამართლებრივი საფუძვლით), სსიპ შემოსავლე-

⁵ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, 193, 195.

⁶ ქირია უ., კაპიტალური საზოგადოებების მართვის ორგანოები და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობის პრობლემები საქართველოში, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სამართლის კლინიკა, თბ., 2017, <<http://legalclinic.iliauni.edu.ge/kapitaluri-sazogadoebibis-marthvis-ogranoebi-da-khelmdzghvaneltha-pasukhismgeblobis-problemebi-saqarthveloshi/>>, [03.01.2018].

⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება №ას-1158-1104-2014, 6 მაისი, 2015 წელი.

ბის სამსახური კომპანიის პარტნიორებისა და დირექტორის მიმართ საგადასახადო ვალდებულებების ანაზღაურება მოეთხოვა. შპს-ს მენეჯერის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით, სასამართლომ აღნიშნა, რომ „მენარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის 9.6 მუხლის მიხედვით, კომპანიის დირექტორს კომპანიის წინაშე, აკისრია განსაკუთრებული მოვალეობები, რომელთა საფუძველზეც იგი ვალდებულია, საზოგადოების საქმეებს გაუძღვეს კეთილსინდისიერად; ზრუნვის ეს მოვალეობა გულისხმობს ასევე კომპანიის საგადასახადო ვალდებულებების მაქსიმალურად შემცირებას. სასამართლოს განმარტებით, იმ შემთხვევაში, როდესაც დადგენილია, რომ სანარმოს გააჩნია საგადასახადო ვალდებულება, არ შესწევს ამ ვალდებულების გადახდის უნარი და სახეზეა ისეთი ვითარება, როცა ანაზღაურება აუცილებელია სახელმწიფოს, როგორც კრედიტორის დასაკმაყოფილებლად, კომპანია ვალდებულია მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება უშუალოდ დირექტორისგან. სასამართლომ აღნიშნა, რომ კომპანიის პარტნიორებსა და მმართველს ეკისრებათ პასუხისმგებლობა, როგორც გადაუხდეელი გადასახადის ძირითადი თანხის, ისე საგადასახადო კოდექსით გათვალისწინებული საურავის ნაწილში. მათი პასუხისმგებლობა სახელმწიფოს წინაშე კომპანიის ვალდებულებების მიმართ სუბსიდიურია, ხოლო ერთმანეთის მიმართ სოლიდარული.

ნათელია, რომ ამ გადაწყვეტილებით სასამართლომ ხაზი გაუსვა ქართული კანონმდებლობის და სასამართლოს იდენტურ მიზნებს, რომლებიც კრედიტორთა დაცვას ემსახურება. ცხადია, რომ კომპანიის დირექტორისადმი სასარჩილო მოთხოვნის უშუალოდ დაყენება, სხვა უპირატესობებთან ერთად, უზრუნველყოფს სასამართლო დავის მიმდინარეობისას საგარანტიო ღონისძიებების განხორციელებას (იგივე, მაგალითად სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 198-ე მუხლით გათვალისწინებული სარჩელის უზრუნველყოფის ღონისძიებაზე შუამდგომლობის დაყენებას). დირექტორის მიმართ ასეთ შუამდგომლობას კრედიტორი ვერ დააყენებდა სარჩელით კომპანიისადმი მიმართვის შემთხვევაში, რადგან იგი განცალკევებული იქნებოდა დავისგან და სანამ კომპანია რეგრესის წესით დირექტორს მოთხოვდა ანაზღაურებას, ამ უკანასკნელს თავისუფლად შეეძლებოდა კანონის ფარგლებში ქონების რეალიზაცია, რაც ანაზღაურების რეალურად მიღებას გამორიცხავდა ან გაართულებდა. გადაწყვეტილების საკვანძო საკითხი იყო აგრეთვე მოპასუხეთა ფულადი პასუხისმგებლობის ოდენობის დადგენა, როდესაც სასამართლოს უნდა ემსჯელა სამოქალაქო სამართლებრივ და საგადასახადო სამართლებრივ სანქციებზე, განესაზღვრა მათ შორის მიმართება და ერთობლივად გამოეყენებინა საჭიროება თუ დაუშვებლობა. საბოლოოდ, სასამართლომ კომპანიის დირექტორს დააკისრა ძირითადი დავალიანებისა და საურავის ნაწილის გადახდა, რაც ბუნებრივია, ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის მაღალ სტანდარტზე მიუთითებს.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული „მენარმეთა შესახებ“ კანონი 24 წელია, რაც მოქმედებს და კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობაზე უზენაესმა სასამართლომ მხოლოდ ბოლო წლებში და ისიც ერთეული დავები განიხილა, რაც მიუთითებს ამ საკითხით პასიურ დაინტერესებაზე შესაბამისი სუბიექტების მხრიდან. ბუნებრივია, ასეთი ტენდენცია არასახარბიელოა, თუმცა უზენაესი სასამართლოს ხსენებული გადაწყვეტილებები მენეჯერის პასუხისმგებლობის სათანადო სტანდარტის დამკვიდრებას უყრის საფუძველს, ეს კი ნამდვი-

ლად კარგი მოვლენაა. წესით, ამ გადაწყვეტილებების გაცნობისას, საქართველოში მოქმედი მენარმეები მეტად უნდა დაინტერესდნენ დირექტორის პასუხისმგებლობის მნიშვნელობაზე და მის შედეგებზე. ეს, რა თქმა უნდა, დადებითად წაადგება სამენარმეო ურთიერთობების სარგებლიანობას და მეტ გამჭირვალობას, საბოლოო ჯამში კი, ქართული ბაზრის სტაბილურობას.

2.2. ესტონეთი

განსახილველად საინტერესოა ესტონეთის საკორპორაციო რეგულაციები, რადგან ამ ქვეყნის სამართლებრივი სისტემა და სამენარმეო სექტორი ძალიან „ახალგაზრდაა“, რაც განაპირობებს მისი კანონმდებლობის და სამოსამართლო პრაქტიკის ხარვეზებს. ბუნებრივია, ეს საფრთხის შემცველია მენარმეებისთვის და მათი მმართველი რგოლებისთვის. ესტონეთმა დირექტორის პასუხისმგებლობის „მოდელოდ“ გერმანული ვარიანტი აირჩია და ცდილობს მას გაჰყვეს,⁸ ე.ი. მსგავსი ნორმა-სტანდარტები და მიდგომები განავითაროს, თუმცა პრობლემად რჩება **ინტერესთა კონფლიქტი**, რადგან ესტონეთის სამოქალაქო სამართალი არ შეიცავს ე.წ. Self-Dealing-ს წესს.⁹ მოქმედი კანონმდებლობა არ ავალდებულებს კომპანიის დირექტორს მენილეთა ან სამეთვალყურეო საბჭოს ინფორმირებას, როდესაც იგი ჩვეულებრივ ტრანზაქციას ახორციელებს. (აქ იგულისხმება კომპანიის მიერ საბაზრო ფასებში განხორციელებული შესყიდვები თუ სხვა, ე.ი. ყოველდღიური ტრანზაქციები, რომელთა განხორციელება დამატებით დასტურს არ საჭიროებენ).

ესტონეთში კორპორაციის ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობა არ წესრიგდება მხოლოდ სამოქალაქო კანონმდებლობით, რაც იმას ნიშნავს, რომ სამოქალაქო სამართლებრივთან ერთად, დირექტორს შეიძლება დაეკისროს ადმინისტრაციული და სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა. ქვეყანაში დირექტორის პასუხისმგებლობის განმსაზღვრელი სამართლის წყაროებია: სამენარმეო კოდექსი,¹⁰ რომელიც ძალაშია 1995 წლიდან; კორპორაციული მართვის ზოგადი წესები ასევე განერილია სამოქალაქო კოდექსის აქტის ზოგად ნაწილში¹¹ და ვალდებულებათა სამართლის აქტში.¹² კომპანიების აღმასრულებელი ორგანოს წევრები, რომლებიც დაარღვევენ ნაკისრ ვალდებულებებს, სოლიდარულად იქნებიან პასუხისმგებელ-

⁸ Madisson K., Duties and Liabilities of Company Directors under German and Estonian Law: a Comparative Analysis, RGSL Research Papers, № 7, Riga, 2012, 4.

⁹ საკუთარ თავთან დადებული გარიგება (Self-Dealing) არის ერთგულების მოვალეობის დარღვევა, რაც გულისხმობს დირექტორის მოქმედებებს პირადი მოგების მიზნით და არა კომპანიის სასარგებლოდ. მაგალითად, კომპანიის ფულადი ფონდის პირად სესხად გამოყენება, კომპანიის აქციის შეძენა „ინსაიდერული“ ინფორმაციის გამოყენების საფუძველზე და სხვ. იხ. Self-dealing (Definition), Legal Information Institute (LII), Cornell Law School, <<https://www.law.cornell.edu/wex/self-dealing>> [05.10.2017].

¹⁰ Commercial Code of Estonia, Passed 15.02.1995, Entry into force 01.09.1995, Type: Act, Issuer: Riigikogu, (consolidated text of August 1, 2016), 26-28, 355, <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=424794> [04.10.2017].

¹¹ General Part of the Civil Code Act of Estonia, Passed 27.03.2002, Entry into force 01.07.2002, Type: Act, Issuer: Riigikogu, 35, 216, <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013019/consolide>> [04.10.2017].

¹² Law of Obligations Act of Estonia, Passed 26.09.2011, Entry into force 01.07.2002, Type: Act, Issuer: Riigikogu, 81, 487, <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide>> [05.10.2017].

ნი იურიდიული პირისათვის მიყენებულ ზარალზე.¹³ ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ესტონეთის კანონმდებლობა, გერმანულისგან განსხვავებით, არ იძლევა **არაპირდაპირი დირექტორის** და **დე ფაქტო დირექტორის** განმარტებებს, ამიტომაც არ არსებობს შესაბამისი სამართლებრივი პრაქტიკა. მაგრამ, 2006 წლიდან გერმანიის მსგავსად, **დირექტორზე გავლენის მქონე პირს** შეიძლება დაეკისროს პასუხისმგებლობა როგორც დე ფაქტო დირექტორს, თუ ის არ დაამტკიცებს, რომ მოვალეობებს გულისხმიერებით ასრულებდა.¹⁴ მნიშვნელოვანია ესტონეთის უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 11 მაისის №3-2-1-41-05 გადაწყვეტილება,¹⁵ სადაც სასამართლო განმარტავს, რომ მმართველი ორგანოს ან დირექტორის მიერ კომპანიის მიმართ არსებული ვალდებულების დარღვევა განიხილება სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევად და არა არასახელშეკრულებო ურთიერთობიდან წარმოშობილ ზიანად. რაც შეეხება გარე პასუხისმგებლობას, ესტონეთში დირექტორის პასუხისმგებლობა კომპანიის ინტერესთა დაცვისკენაა მიმართული ბორდის წევრები კი – ძირითადად, მხოლოდ კომპანიის წინაშე აგებენ პასუხს.

ირკვევა, რომ ესტონეთში დამკვიდრებული პრაქტიკის მიხედვით მმართველის პასუხისმგებლობა სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევად განიხილება და არა არასახელშეკრულებო ურთიერთობად, ე.ი. მისი პასუხისმგებლობის წინაპირობებისა და ფორმის დადგენისას სასამართლო ხელმძღვანელობს კანონის იმპერატიული ნორმებითა და დირექტორთან გაფორმებული სასამსახურე ხელშეკრულებით. შეიძლება ითქვას, რომ მსგავსი მიდგომით, მენეჯერის პასუხისმგებლობის გამომწვევი სამართლებრივი საფუძვლების ინტერპრეტაციის და ნორმათა შეფარდების პრობლემა მნიშვნელოვანწილად მოგვარებულია, თუმცა მაინც რჩება „ხისტი საკანონმდებლო ჩარჩოს“ ზეგავლენა პასუხისმგებლობასთან მიმართებაში. ბუნებრივია, კანონის იმპერატიული დანაწესი და სასამსახურე ხელშეკრულება, უბრალოდ, ვერ გაითვალისწინებს მთელ რიგ საფუძვლებს, რომლებიც კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობას წარმოშობს. ამიტომ მიზანშეწონილია კანონმდებლისა და სასამართლოს ყურადღების გამახვილება დელიქტურ ურთიერთობებზეც.

¹³ General Part of the Civil Code Act of Estonia, Passed 27.03.2002, Entry into force 01.07.2002, Type: Act, Issuer: Riigikogu, § 37(1), <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013019/consolide>> [06.10.2017].

¹⁴ Commercial Code of Estonia, Passed 15.02.1995, Entry into force 01.09.1995, Type: Act, Issuer: Riigikogu, (consolidated text of August 1, 2016), § 1671 and § 2892, <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=424794> [06.10.2017].

¹⁵ Walko v. Kalle Pilt, 3-2-1-41-05 Judgment of the Civil Chamber of the Supreme Court of Estonia of 11 May 2005, RT III 2005, 17, 181, <<https://www.riigiteataja.ee/akt/899418>> [06.10.2017].

2.3. გერმანია

რაც შეეხება გერმანიას, აქ კორპორაციული მართვის საკანონმდებლო ნორმები სხვადასხვა ნორმატიულ აქტშია გაბნეული, რომელთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანია: გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი¹⁶ გერმანიის სამენარმეო კოდექსი¹⁷ კერძო შეზღუდული საზოგადოებების შესახებ აქტი¹⁸ და სააქციო საზოგადოებათა შესახებ აქტი.¹⁹ აქვე უნდა ითქვას, რომ აშშ-ს საკორპორაციო სამართლისგან განსხვავებით, გერმანიაში არსებობს ერთიანი საკორპორაციო სამართალი. კაპიტალური საზოგადოების ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელი ნორმები კი – უმთავრესად სააქციო საზოგადოებათა შესახებ და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებების შესახებ კანონებშია თავმოყრილი.²⁰

დირექტორს შეიძლება დაეკისროს პერსონალური პასუხისმგებლობა მოსალოდნელი ზარალისთვის, ან საკუთარი მოვალეობების ნებისმიერი დარღვევისთვის. ეს ვალდებულებები შეიძლება გამომდინარეობდეს ხელშეკრულებიდან (ნესდებიდან, დირექტორის სასამსახურე ხელშეკრულებიდან) ან კანონიდან (სამოქალაქო, სამენარმეო, სისხლის ან გაკოტრების კანონმდებლობიდან). აგრეთვე, გათვალისწინებულია ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის შეზღუდვის სპეციალური წინაპირობებიც, რომელთა არსებობისას ის არ აგებს პასუხს. ერთ-ერთ ამგვარ წინაპირობაზე იმსჯელა გერმანიის ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ 2014 წლის 18 ივნისის საქმეზე I ZR 242/12. სასამართლომ ფაქტობრივად შეცვალა დირექტორის პასუხისმგებლობაზე მანამდე არსებული პრაქტიკა. ამ გადაწყვეტილებამდე, უსამართლო კონკურენციის შესახებ აქტის საფუძველზე, მენეჯერი ყოველთვის პერსონალურად აგებდა პასუხს კომპანიის მიერ განხორციელებულ დარღვევებზე, რაც გამომდინარეობდა ბიზნეს ოპერაციებზე დირექტორის საერთო პასუხისმგებლობის პრინციპიდან. ფედერალურმა სასამართლომ წინამდებარე საქმეზე მიუთითა, რომ დირექტორის პასუხისმგებლობა ყოველთვის იმაზე უნდა იყოს დამოკიდებული, ჩართული იყო თუ არა იგი უსამართლო კონკურენციის შესახებ აქტით განსაზღვრულ სამართალდარღვევაში, ან ჰქონდა თუ არა შესაძლებლობა აეცილებინა ამგვარი სამართალდარღვევა. სასამართლოს განმარტებით, ახალი კანონმდებლობის შესაბამისად, კომპანიის მმართველი მხოლოდ მაშინ იქნება პირადად პასუხის-

¹⁶ Civil Code of Germany (BGB), Promulgated on 2 January 2002 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I page 42, 2909; 2003 I page 738),

<https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf> [07.10.2017].

¹⁷ Commercial Code of Germany (HGB), Commercial Code in the revised version published in the Bundesgesetzblatt (BGBl., Federal Law Gazette),

<http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_hgb/englisch_hgb.pdf> [07.10.2017].

¹⁸ Private Limited Companies Act of Germany (GmbHG), Act on Limited Liability Companies, as consolidated and published in the Federal Law Gazette III, Index No. 4123-1,

<https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/englisch_gmbhg.pdf> [07.10.2017].

¹⁹ Stock Corporation Act of Germany (AktG), Published on 6 September 1965 (Federal Law Gazette I, p. 1089),

<https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/englisch_aktg.pdf> [07.10.2017].

²⁰ ქანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, 181-182.

მგებელი, თუ ის უშუალოდ შექმნის იმგვარ ბიზნეს მოდელს, რომელიც უსამართლო კონკურენციის შესახებ აქტის დარღვევას გამოიწვევს.²¹

პრაქტიკაში ყველაზე ხშირია ერთგულების მოვალეობის დარღვევა (სასამსახურე ხელშეკრულების შეუსრულებლობა დირექტორობისას ან მას შემდეგ, აგრეთვე არაკანონიერი სარგებლის მიღება).²² გერმანული კანონმდებლობა განასხვავებს დირექტორის პასუხისმგებლობას კომპანიის (შიდა პასუხისმგებლობა) და მესამე პირების მიმართ (გარე პასუხისმგებლობა). აღნიშნულის გარდა, მენეჯერს შეიძლება დაეკისროს ადმინისტრაციული და სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა. **შიდა პასუხისმგებლობა** მოიცავს ვალდებულებათა დარღვევას, რომელიც დაკავშირებულია დირექტორის შიდა-კორპორაციულ მოვალეობებთან. მნიშვნელოვანია, რომ გერმანიაში კომპანიის **დირექტორს**, ე.წ. **არაპირდაპირ დირექტორს** და **დე ფაქტო დირექტორს** (რომელიც დოკუმენტურად არაა გაფორმებული შესაბამის პოზიციაზე) ეკისრებათ იგივე პასუხისმგებლობა, რაც გათვალისწინებულია დე იურე დირექტორისთვის. 2012 წელს გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ საქმეზე (5 StR 407/12), განიხილა საკითხი „დე ფაქტო დირექტორის“ ფიდუციური მოვალეობის ადრესატად განიხილვის შესახებ. სასამართლომ დაასკვნა, რომ „დე ფაქტო დირექტორის“ მიმართ გამოიყენება პასუხისმგებლობის იგივე ნორმები, რაც ზოგადად დირექტორის მიმართ მოქმედებს. შესაბამისად, პირის მითითება, რომ იგი ფორმალური პროცედურების დაცვით არაა დანიშნული დირექტორად, არ ანთავისუფლებს მას ფიდუციური მოვალეობისგან.²³

გარე პასუხისმგებლობა გულისხმობს კომპანიის გარდა ნებისმიერი სუბიექტის მიმართ პასუხისმგებლობას. აღსანიშნავია, რომ გარე პასუხისმგებლობა იშვიათია, რადგან, როგორც წესი, მესამე პირები პრეტენზიას წარუდგენენ პირდაპირ კომპანიას და არა მის მენეჯერს, ხოლო კომპანია შემდეგ უშუალოდ ედავება დირექტორს.²⁴ მმართველი დირექტორის მიმართ არსებობს ბევრი სხვა ვალდებულება, რომლებიც მიმართულია კომპანიის კრედიტორთა, აქციონერთა, კონტრაქტორთა, მომხმარებელთა და სახელმწიფო (მაგალითად, საგადასახადო და სოციალური დაცვის უწყებების) ინტერესების დასაცავად.²⁵ საგულისხმოა ისიც, რომ ბოლო წლებში, მესამე პირთა მიმართ დირექტორის პასუხისმგებლობა უფრო და უფრო მნიშვნელოვანი გახდა.²⁶ გერმა-

²¹ German Federal Supreme Court limits the personal liability of company directors for violations of the Unfair Competition Act, Unfair Competition Law 8., September 2014., Decision of 18 June 2014 (Case ref: I ZR 242/12) of the Federal Supreme Court of Germany, <<http://bcl-ip.com/en/german-federal-supreme-court-limits-the-personal-liability-of-company-directors-for-violations-of-the-unfair-competition-act/>> [26.12.2017].

²² *Sieg O., (ed.), Smerdon E., Directors' Liability and Indemnification: A Global Guide*, 3rd ed., Published by Globe Law and business Limited, London, 2016, 119.

²³ *Ünsal D., Christopher J. Wright*, Legal Update Corporate, German Federal Supreme Court Revisits Managing Director Fiduciary Duties, GÖRG Partnerschaft von Rechtsanwälten, Berlin, 2013, 2.

²⁴ იქვე, 124.

²⁵ *Huber P., Trenkwalder J., Guyot C., Goffin J. F., Butts D., Famira G., Baček R., Rodwell H., Isnard J., Schepke J., Ormai G., Cavasola P., Montijn R., Greszta D., Robinson T., Fitzpatrick J., Cranfield D., Petrikic R., Parker I., Szabo S., Lunder A., Kraljic B., Peña C., Albers M., Wille H., Comboeuf A., Knaul A., Mendelssohn M., Hearnden B.*, Duties and Responsibilities of Directors in Europe, CMS Legal Services EEIG, Frankfurt, 2008, 30.

²⁶ *Baums T.*, Personal Liabilities of Company Directors in German Law, Speech at the Stratford-upon-Avon Conference of the British-German Jurists' Association, Düsseldorf, April 21 1996, 14.

ნის საგადასახადო კოდექსის მიხედვით,²⁷ მმართველ დირექტორს შეიძლება დაეკისროს პერსონალური პასუხისმგებლობა კომპანიის გადასახადების გადახდისას, მესამე პირებმა შეიძლება წარადგინონ სარჩელი, თუ აქციონერებისთვის გადახდილი თანხა, გადარიცხულია კაპიტალის განკარგვის წესების დარღვევით. ამ შემთხვევაში ხელმძღვანელს შეიძლება დაევალოს სრული თანხისა და მისგან გამომდინარე ზიანის ანაზღაურება.²⁸

რამდენადაც გაირკვა, გერმანული კანონმდებლობა კომპანიის დირექტორის მიმართ საკმაოდ მკაცრია და მას ლავირების ნაკლებ საშუალებას უტოვებს, მაგრამ მნიშვნელოვნია ის გარემოება, რომ გერმანიის უზენაესმა სასამართლომ ეს მკაცრი საკანონმდებლო მოწესრიგება ერთგვარად გაანეიტრალა და დირექტორის პასუხისმგებლობა გარკვეულწილად შეარბილა, რითაც ფაქტიურად ხელი შეუწყო მისი საქმიანობის სტაბილურობას, თუნდაც სარისკო გადანყვეტილებების მიღების შესაძლებლობას, რაც ბუნებრივია დადებითად უნდა შეფასდეს. ზოგადად ცნობილია, რომ ბიზნესში ხშირად მყისიერი და სარისკო გადანყვეტილებების მიმღები ჩვეულებრივ დირექტორია. თუ მენეჯერი მკაცრი საკანონმდებლო მოწესრიგების მარწმუნებში მოექცევა, ის დაკარგავს მმართველობით დამოუკიდებლობას, რაც ბიზნესის წარმატებაზეც ცუდად აისახება.

2.4. ავსტრია

ავსტრიული კანონმდებლობით, ზოგადად დირექტორი და სამეთვალყურეო საბჭოს წევრები მესამე პირთა წინაშე პასუხს არ აგებენ. ხელმძღვანელს მესამე პირებთან არ აქვს რაიმე სამართლებრივი ურთიერთობა, შესაბამისად, გულისხმიერების მოვალეობა მხოლოდ კორპორაციის მიმართ არსებობს. თუმცა, ამ ზოგადი წესიდან არსებობს რიგი გამონაკლისებიც, როდესაც მესამე პირების მიმართ **უშუალო (ე.წ. vis-a-vis) პასუხისმგებლობაც** შეიძლება დადგეს. აღნიშნული შეიძლება მოხდეს მაგალითად, მესამე პირთა მიერ დირექტორის წინააღმდეგ დერივაციული სარჩელის წარდგენით.²⁹ ავსტრიაში კერძო შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებებს³⁰ ბორდის ყველა დირექტორი მართავს, ამიტომ, მზრუნველობის მოვალეობის განზრახი ან გაუფრთხილებელი დარღვევისთვის, ისინი სრული მოცულობით აგებენ პასუხს კომპანიის (და არა აქციონერთა წინაშე). კომპანიის გაკოტრების საქმის წარმოების შემთხვევაში, ან გაკოტრების პროცედურების ჯეროვნად შეუსრულებლობისას, მმართველმა შეიძლება პირდაპირ აგოს პასუხი კრედიტორთა წინაშე. ავსტრიაში კერძო შეზღუ-

²⁷ The Fiscal Code of Germany, Promulgated on 1 October 2002 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p, § 69, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_ao/englisch_ao.pdf> [28.12.2017].

²⁸ Private Limited Companies Act of Germany (GmbHG), Published in the Federal Law Gazette III, Index No. 4123-1, §§ 30, 43, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/englisch_gmbhg.pdf> [28.12.2017], Stock Corporation Act of Germany (AktG), Published on 6 September 1965 (Federal Law Gazette I, p. 1089), §§ 57, 93, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/englisch_aktg.pdf> [07.10.2017].

²⁹ Martin K. S., Directors' and Officers' (D & O) Liability, Austrian Report, Johannes Kepler University Linz, Vienna, 28.03.2017, 6.

³⁰ European Model Company Act (EMCA), Austria, School of Business and Social Sciences, Aarhus University, 22.02.2018, <<http://law.au.dk/en/research/projects/european-model-company-act-emca/national-companies-acts-of-eu-member-states/austria/>> [06.10.2017].

დული საზოგადოების დირექტორის პასუხისმგებლობა არ შეიძლება გამოირიცხოს შეთანხმებით. ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს ერთვაროვანი პრაქტიკით დაუშვებელია დირექტორსა და მესამე პირს შორის შეთანხმება, გადაცდომისთვის კომპენსაციის მოთხოვნის უფლების გამორიცხვაზე. უკანონოდ ითვლება ასევე კომპანიასა და მენეჯერს შორის ხელშეკრულების საფუძველზე პასუხისმგებლობის შეზღუდვა.³¹ საინტერესოა ისიც, რომ კერძო შეზღუდულმა საზოგადოებამ შეიძლება შეისყიდოს დირექტორის პასუხისმგებლობის დაზღვევა მისსავე სასარგებლოდ.³²

ასევე უნდა აღინიშნოს ავსტრიის უზენაესი სასამართლოს პოზიცია დირექტორის პირად პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით. კერძოდ, სასამართლომ 2017 წლის 30 იანვრის გადაწყვეტილებაში საქმეზე – 6 Ob 84/16w, იმსჯელა საკითხზე, თუ რა ფორმით აგებს კომპანიის ხელმძღვანელი პასუხს ამავე კომპანიის თანამშრომლის გადაცდომაზე. საქმის გარემოებებიდან დგინდებოდა, რომ კომპანიამ შეილობილ საწარმოს დაავალა თავისი უძრავი ქონების შეფასება და გაყიდვა. დირექტორის მიმართ წარდგენილი იქნა პრეტენზია, რომ მან შეუსაბამოდ დაბალ ფასში გაყიდა კომპანიის ქონება. შეილობილმა კომპანიამ სარჩელი შეიტანა მმართველი კომპანიის დირექტორის წინააღმდეგ. მენეჯერის მტკიცებით, უძრავი ქონების შეფასებისას შეცდომა დაუშვა კომპანიის ერთ-ერთმა თანამშრომელმა, რომლის შეცდომაზეც დირექტორი არ უნდა აგებდეს პასუხს; ამასთან, ძირითადი კომპანიის თანამშრომლებმა ვერ შეძლეს ამ პრობლემის აღმოჩენა და მისი პრევენცია. თუმცა სასამართლომ საკითხის განხილვისას უარყო ორივე დასაბუთება. სასამართლოს განმარტებით, მმართველი დირექტორი პასუხისმგებელია თანამშრომელთა ეფექტურ ზედამხედველობაზე. ამასთან, დირექტორი მხოლოდ იმ შემთხვევაში არაა პასუხისმგებელი შტატიან თანამშრომელთა გადაცდომებზე, თუ მან ყველა გონივრული ზომა მიიღო ამგვარი თანამშრომლების გამოსავლენად და მათზე საზედამხედველოდ. თუმცა ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, მმართველი დირექტორი იყო უძრავი ქონების ექსპერტი, რომელიც პირადად ეცნობოდა ქონების შეფასების პროცესს და ადვილად შეეძლო დაშვებული შეცდომის (საიჯარო შემოსავლის ანგარიშში გაუთვალისწინებლობის) გამოვლენა. შესაბამისად, სასამართლოს განმარტებით, როდესაც დირექტორი უშუალოდ ხელმძღვანელობს კომპანიის ქონების აუდიტის პროცესს და როდესაც მას სრული საშუალება აქვს ადრევე გამოავლინოს თანამშრომელთა შეცდომა, იგი პირადად აგებს პასუხს ამ შეცდომით გამოწვეულ შედეგებზე, მიუხედავად იმისა, რომ აუდიტი პირადად არ განუხორციელებია.³³

³¹ *Unanyants-Jackson E., Wilson S. (ed.), Directors' Liability Discharge Proposals: The Implications for Shareholders, Manifest Information Services Ltd, Witham (UK), 2008, 12.*

³² *Huber P., Trenkwalder J., Guyot C., Goffin J. F., Salihovic-Whalen n., Rhodes R., Savov V., Bangachev A., Glück U., Famira G., Rodwell H., Isnard J., Schepke j., Kircsi A., Cavasola P., Leclère J., Lorente E., Tarlavski R., Ali Hyder A., Ewing B., Al-Ibless E., Greszta D., Caldeira J., Popescu H., Engel I., Agayan E., Petrikic R., Gerrard F., Starkova P., Lunder A., Peña C., Albers M., Jenny D., Cagienard M., Fitzpatrick J., Yalçın D., Conlon G., O'Connor J., Hearnden B., Mendelssohn M., Duties & Responsibilities of Directors, CMS Legal Services EEIG, Third Edition, Frankfurt, 2015, 7, 8.*

³³ *Hanschitz K., Liability of Managing Directors of a GmbH Reduced by Contributory Negligence of Staff?, Knoetzel, 2017, <<http://www.knoetzel.com/news/liability-managing-directors-gmbh-reduced-contributory-negligence-staff/>> [06.10.2017].*

სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ არის მცდელობა ავსტრიაში ფართოდ დამკვიდრდეს, ამ ქვეყნისთვის მეტნაკლებად ახალი ინსტიტუტი (ე.წ. Business Judgment Rule), რაც ერთი მხრივ უზრუნველყოფს დირექტორის დაცვას სამენარმეო გადაწყვეტილებების მიღებისას (ანუ წარმოადგენს თავშესაფარს პასუხისმგებლობისგან), თუმცა მეორე მხრივ, აწესებს მის პასუხისმგებლობას, როდესაც დირექტორი ცალკეულ სფეროში ფლობს ცოდნას და აქვს ეფექტური ბერკეტები აკონტროლოს კომპანიის თანამშრომელთა ქმედებები, მაგრამ არ აკეთებს ამას. ამ დროს ხელმძღვანელი პირადად აგებს პასუხს კომპანიის წინაშე, სახელშეკრულებო (სასამსახურე ხელშეკრულებიდან გამომდინარე) ვალდებულებების შეუსრულებლობისთვის, რამაც ზიანი წარმოშვა. აქედან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ სასამართლო პრაქტიკა უპირატესად დირექტორის პასუხისმგებლობის სტანდარტს ზრდის, რაც რა თქმა უნდა, ბრუნვის სტაბილურობისა და კრედიტორთა ინტერესებშია.

2.5. ბელგია

ბელგიაში კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელ ნორმებს შეხვედებით ბელგიის კომპანიათა შესახებ აქტის 527, 528, 530-ე მუხლებში, რომელთა თანახმად მმართველს პასუხისმგებლობა ეკისრება: მმართველობითი ვალდებულების დარღვევისას (527); კომპანიის წესდების დარღვევისას (528); იმგვარი დარღვევისას, რამაც კომპანია გაკოტრებამდე მიიყვანა (530). მოქმედი კანონმდებლობით, დირექტორი სრულად და სოლიდარულად აგებს პასუხს კომპანიისა თუ მესამე პირების მიმართ.³⁴ მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ კომპანიათა შესახებ აქტის 527-ე მუხლი არ უნდა განიმარტოს მარტოოდენ ზოგად პასუხისმგებლობად, პირიქით ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე ცხადია, რომ დირექტორის პასუხისმგებლობა ინდივიდუალურია, ანუ იგი პასუხს აგებს მხოლოდ უშუალოდ მის მიერ ჩადენილ გადაცდომაზე, ე.ი. ჯგუფურ გადაცდომაში მის წილ ქმედებაზე (როდესაც მენეჯერის მოქმედების ფარგლების ინდენტიფიცირება შესაძლებელია). ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობაზე მიუთითებს ის გარემოებაც, რომ კომპანიათა შესახებ აქტის, ამავე – 527 მუხლით, კომპანიას უფლება აქვს სარჩელი აღძრას უშუალოდ დირექტორის წინააღმდეგ.³⁵

საერთოდ, კომპანიის ხელმძღვანელის წინააღმდეგ სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სამი ძირითადი საფუძველი გამოიყოფა: 1. გადაცდომა, 2. დამდგარი ზიანი და 3. მათ შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი. ამასთან, მოქმედი კანონმდებლობით კორპორაციის დირექტორის საიდენტიფიკაციო მონაცემების საჯაროდ გამხელა დასაშვებია, განსხვავებით აქციონერთა საიდენტიფიკაციო მონაცემებისაგან (რომელთა გასაჯაროება მხოლოდ წლიური ანგარიშის წარდგენისას ან სხვადასხვა ნოტარიალური დოკუმენტაციის შედგენისას

³⁴ Pierre Demolin P., Materne J., De Sart D., The Directors' liability under Belgian Company Law and Financial Law, 19.07.2012, <<http://www.dbblaw.eu/en/news/the-directors-liability-under-belgian-company-law-and-financ>> [06.10. 2017].

³⁵ Balfroid C., Liabilities of the Members of the Board of Directors of Capital Companies Under Turkish and Belgian Laws, ADMD Law Office, 2012, <<http://www.admdlaw.com/liabilities-of-the-members-of-the-board-of-directors-of-capital-companies/#.W2IEfdIzaHs>> [12.12.2017].

დაიშვება).³⁶ დირექტორის საიდენტიფიკაციო მონაცემების გასაჯაროება, მითუმეტეს იმ შემთხვევაში, თუ კომპანია მისი ქმედებების შედეგად ფინანსური და მმართველობითი პრობლემების წინაშე დგება, ბუნებრივია წარმოშობს ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის საფუძვლებს. მონაცემთა გასაჯაროებას აქვს პრევენციული ზეგავლენა დირექტორის მოქმედებებსა და გადაწყვეტილებებზე, ე.ი. იგი იძულებულია მკაცრად დაიცვას ფიდუციური მოვალეობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, სულ მცირე, მისი შელახული რეპუტაცია ცნობილი გახდება ბიზნეს სექტორისთვის, შემცირდება მისდამი ნდობა და ინტერესი (მათ შორის, არსებული თუ მომავალი დამსაქმებლების მხრიდან), რაც ცუდ ფინანსურ შედეგებს უკავშირდება. რაც შეეხება სასამართლოს დამოკიდებულებას კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობაზე, აქ მნიშვნელოვანია ბელგიის უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 5 სექტემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე Axtron Group NV v. Tax Administration of Belgium C.12.0445.N, რომელშიც გაზიარებულია ბელგიური კანონმდებლობის დამოკიდებულება მენეჯერის პერსონალურ პასუხისმგებლობასთან მიმართებით. მოცემული საქმიდან ირკვევა, რომ ბელგიური კომპანია „Axtron Group NV“-ი გაკოტრებულად გამოცხადდა 2006 წელს, მისმა დირექტორებმა კი – 30 თვის განმავლობაში ვერ შეძლეს კომპანიის დაგროვილი გადასახადების დაფარვა, იმის მიუხედავად, რომ კომპანია განაგრძობდა საქმიანობას და ხელფასების გაცემას. ბელგიის საგადასახადო ორგანომ დავალიანების ამოღების მიზნით, სარჩელი შეიტანა უშუალოდ დირექტორების წინააღმდეგ კომპანიათა შესახებ აქტის 530.§1 მუხლის საფუძველზე. 2012 წელს ბელგიის სააპელაციო სასამართლომ დააკმაყოფილა საგადასახადო ორგანოს სარჩელი, რაზეც კომპანიამ მიმართა ბელგიის უზენაეს სასამართლოს, მაგრამ უზენაესმა სასამართლომ ძალაში დატოვა სააპელაციო ინსტანციის გადაწყვეტილება. მოპასუხე მხარის – კომპანიის დირექტორთა განმარტებით, საგადასახადო ორგანოს სარჩელი უნდა წარედგინა არა უშუალოდ მათ წინააღმდეგ (პერსონალურად), არამედ კომპანიის წინააღმდეგ. მათივე მტკიცებით, საგადასახადო ორგანო ცდილობდა დავალიანების ამოღებას კომპანიის გაკოტრების პროცესში, მაშინ როდესაც მას უნდა დაეცადა, სანამ კომპანიის ყველა აქტივი და ვალი იდენტიფიცირდებოდა. დირექტორების მოსაზრებით, საგადასახადო ორგანოს დავალიანების ანაზღაურება შეეძლო მხოლოდ კომპანიის გაკოტრების საქმისწარმოების დასრულების შემდეგ. უზენაესმა სასამართლომ უარყო დირექტორთა ყველა არგუმენტი და მათ დააკისრა კომპანიის მიმდინარე დავალიანების საგადასახადო ორგანოსთვის გადახდა. მათ პირველ არგუმენტთან დაკავშირებით სასამართლომ დაადგინა, რომ ხელმძღვანელების მიერ დავალიანების გადახდაზე მუდმივმა უარმა გამოიწვია საგადასახადო ორგანოს ადმინისტრაციის ინდივიდუალური ზიანი და რამდენადაც სახეზე არ იყო კომპანიის ყველა კრედიტორთა **კოლექტიური ზიანი**, საგადასახადო ორგანოს, როგორც ინდივიდუალურ კრედიტორს, უფლება მიეცა სარჩელით მიმართა სასამართლოსთვის დირექტორთა წინააღმდეგ.³⁷

³⁶ Guide to Going Global Corporate, Full handbook, DLA Piper, Belgium, 2017, 64, <www.dlapiperintelligence.com/goingglobal> [12.12.2017].

³⁷ Bonne M., Swinnen T., Piercing Corporate Veil: Directors Personally and Fully Liable For Unpaid Corporate Withholding Taxes While Bankruptcy Procedures Not Yet Final, LexGo Network, 25/11/2013, <<https://www.lexgo.be/en/papers/>>

აქედან გამომდინარე, ნათელია რომ სააპელაციო და უზენაესი სასამართლოს ამგვარი მიდგომით, ბელგიაში მტკიცდება მიდგომა – შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების დირექტორი არის პერსონალურად და სრულად პასუხისმგებელი კომპანიის მიერ გადაუხდელ ყველა საგადასახადო დავალიანებაზე და ამასთანავე, საგადასახადო ორგანოს მიმართ არსებული დავალიანება შეიძლება გადახდილ იქნეს კომპანიის გაკოტრების საქმისწარმოების მიმდინარეობისას.

2.6. ჩეხეთი

ჩეხეთში კომპანიის დირექტორს აქვს ექსკლუზიური კომპეტენციები კომპანიის ბიზნეს გადაწყვეტილებების მიღებაზე. როგორც წესი, მენეჯერის პასუხისმგებლობა დგება უშუალოდ კომპანიის წინაშე, თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში მმართველი პასუხს აგებს კრედიტორებისა და ინვესტორების წინაშეც. ჩეხეთში მოქმედებს გერმანული კანონმდებლობის მსგავსი რეგულირება, რომლის მიხედვით **ჩრდილოვანი დირექტორი**, ანუ პირი, რომელიც არსებით გაველენას ახდენს კომპანიაზე (ხელშეკრულებიდან, ცალკეულ ინტერესთა არსებობისა თუ სხვა საფუძვლებიდან გამომდინარე), პასუხისმგებელია იმავე მოცულობით, როგორც კომპანიის დირექტორი.³⁸ მენეჯერი კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებს იმ შემთხვევებში, როდესაც იცვლება კომპანიის რეგისტრირებული კაპიტალი (მაგალითად, კომპანიის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის ცვლილებისას ან გაერთიანებისას ჩადენილი გადაცდომების გამო).³⁹ ჩეხეთში კორპორაციის ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის მარეგულირებელი კანონმდებლობა მნიშვნელოვნად შეიცვალა 2014 წლის 1 იანვრის შემდეგ, როდესაც ამოქმედდა სამენარმეო კორპორაციების შესახებ აქტი. ამ ცვლილებამ, სხვასთან ერთად, გავლენა იქონია კორპორაციათა შიდა სტრუქტურაზე და ბორდის წევრთა, მათ შორის დირექტორის უფლება-მოვალეობებზე. მენეჯერის ვალდებულებებს განსაზღვრავს რიგი ნორმატიული აქტებიც, რომელთა მიხედვით, დირექტორმა უნდა იმოქმედოს კომპანიის საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე, ხოლო ზრუნვის ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, მას ეკისრება მტკიცების ტვირთი, რომ გულისხმიერად და ჯეროვნად მოქმედებდა კომპანიის სასარგებლოდ. დირექტორი პასუხისმგებელია სახელშეკრულებო ვალდებულებების დარღვევისთვის (ე.წ. **ობიექტური პასუხისმგებლობა**). ჩეხეთის საგადასახადო კანონმდებლობით, მენეჯერი პასუხისმგებელია კომპანიის გადასახადების დროულად აღნუსხვაზე, დეკლარაციის სრულად და ზუსტად შევსება-წარდგენაზე.⁴⁰ საერთოდ, არ მოითხოვება, რომ კომპანიის მმართველი

commercial-company-law/ corporate-law/piercing-corporate-veil-directors-personally-and-fully-liable-for-unpaid-corporate-withholding-taxes-while-bankruptcy-procedures-not-yet-final,83398.html> [12.12.2017].

³⁸ Allen & Overy, Corporate Governance in Central and Eastern Europe, Allen & Overy LLP, Bratislava, 2010, 28, <<http://www.allenoverly.com/SiteCollectionDocuments/Corporate%20governance%20in%20CEE.pdf>> [14.12.2017].

³⁹ იქვე, 29.

⁴⁰ Huber P., Trenkwalder J., Guyot C., Goffin J. F., Salihovic-Whalen n., Rhodes R., Savov V., Bangachev A., Glück U., Famira G., Rodwell H., Isnard J., Schepke j., Kircsi A., Cavasola P., Leclère J., Lorente E., Tarlavski R., Ali Hyder A., Ewing B., Allbless E., Greszta D., Caldeira J., Popescu H., Engel I., Agayan E., Petrikic R., Gerrard F., Starkova P., Lunder A., Peña C.,

ყველა სფეროში ექსპერტი იყოს, თუმცა დირექტორის **ზრუნვის მოვალეობა** მოიცავს იმასაც, რომ მან მალევე გამოავლინოს პრობლემა და განსაზღვროს, თუ რომელი დარგის სპეციალისტია დასაქირავებელი ამ პრობლემის გადასაწყვეტად. ჩეხეთის უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე გაიზიარა ხსენებული მოსაზრება. მან განმარტა, რომ სააქციო საზოგადოების დირექტორთა ბორდის წევრს არ ევალება სხვადასხვა სახის ტექნიკური განათლების ფლობა, თუმცა მას უნდა ჰქონდეს ფუნდამენტური ცოდნა, რათა წინასწარ განსაზღვროს მოსალოდნელი საშიშროება და გამორიცხოს მისი ზეგავლენა კომპანიაზე. სასამართლოს თქმით, **გულმოდგინე ხელმძღვანელობის მოვალეობა** ასევე მოიცავს დირექტორთა ბორდის წევრის ვალდებულებას, გამოავლინოს თუ როდისაა საჭირო კვალიფიციური პირის ტექნიკური დახმარების მიღება და გამოიყენოს ეს დახმარება.⁴¹

ირკვევა, რომ ჩეხეთში 2014 წლის საკორპორაციო სამართლის მნიშვნელოვანი ცვლილების, შემდეგ დირექტორის პასუხისმგებლობის მონესრიგება უფრო განივრცო, დაიხვეწა და გარკვეულწილად გამკაცრდა კიდევ, რაც ნაწილობრივ შეიძლება დაუკავშირდეს ხსენებულ რეფორმამდე 8 წლით ადრე მიღებულ გადაწყვეტილებას. შეიძლება ითქვას, რომ ეს გადაწყვეტილება რეფორმის ერთ-ერთ წინაპირობაა. ამასთან აღსანიშნავია, რომ დღეს მენეჯერის პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას კვლავ აქტუალურია დისპოზიციური ნორმები, რაც აუცილებელია ეფექტური გადაწყვეტილებების მისაღებად.

2.7. დიდი ბრიტანეთი

ევროპაში რეგულაციურ სიმკაცრესთან ერთად, გავრცელდა მეორე ტენდენციაც, რაც ზედამხედველ დაწესებულებათა გაზრდილ საერთაშორისო თანამშრომლობას გულისხმობს. ბევრი კომპანიისა და მისი დირექტორებისთვის სარისკოა **უცხოური რეგულაციები**, ე.ი. მათი პასუხისმგებლობის სტანდარტების განსაზღვრა არა შიდასახელმწიფოებრივი ნორმებით, არამედ საერთაშორისო წესებით, რომლებიც აქტიურად გამოიყენება ბაზარზე.⁴² ნათელია, რომ კომპანიათა ამგვარი მიდგომა თავდაცვითი საქმიანობის ნაწილია, რომელიც უცხოურ წესებთან მიმართებით, უპირატესობას ეროვნულ საკანონმდებლო რეგულირებას ანიჭებს (ანუ მას, რომელსაც უკეთ იცნობს). ბევრი სამართლებრივი სისტემა, მათ შორის ინგლისური, აღიარებს ე.წ. **Blue Sky Defence**-ის ცნებას, რომელიც გულისხმობს დირექტორის პასუხისმგებლობის დაკონკრეტებას. კერძოდ, თუ ხელმძღვანელს სჯერა (და ამტკიცებს), რომ ის კომპანიის ინტერესების სასარგებლოდ მოქმედებდა, რაც მოგების მიღების შესაძლებლობას ზრდიდა, მას შეიძლება არ დაეკისროს პასუხისმგებლობა გარკვეული ზიანის შემთხვევაშიც კი. პა-

Albers M., Jenny D., Cagienard M., Fitzpatrick J., Yalçın D., Conlon G., O'Connor J., Hearnden B., Mendelssohn M., Duties & Responsibilities of Directors, CMS Legal Services EEIG, Third Edition, Frankfurt, 2015, 38.

⁴¹ R. N. against the Judgment of the High Court in Prague dated 29 June 2006, 4 To 41/2006, Decision of the Supreme Court of the CR, Tdo 1224/2006, <<http://kraken.slv.cz/5Tdo1224/2006>> [29.12.2017].

⁴² *Barker R., Barlow N., Ben Salah H., Durand-Barthez P., Goutière P., Hebblethwaite R., Mattsson L., Merrill G., Pryce M., Richez-Baum B., Guide to Directors' Duties and Liabilities, The European Voice of Directors (ECODA), AIG, Brussels, 2015, 13.*

სუხისმგებლობა დადგება მხოლოდ მაშინ, თუ მენეჯერისთვის აშკარა იყო, რომ კომპანია გადახდისუნარი იყო, რასაც შედეგად მისი ლიკვიდაცია მოჰყვა. ინგლისში 2013 წელს ბიზნესის, ინოვაციისა და სწავლების დეპარტამენტმა შეიმუშავა რეკომენდაციები ბრიტანული კომპანიების მეტი გამჭირვალობის უზრუნველსაყოფად, თუმცა აღნიშნული რეკომენდაციები გაუქმდა 2014 წელს, რადგან ისინი ითვალისწინებდნენ დირექტორის პერსონალური პასუხისმგებლობის კიდევ უფრო გაზრდას. ამასთან ყურადსაღებია, რომ მმართველს ლოიალურობის ვალდებულება გააჩნია მხოლოდ კომპანიის წინაშე და არა მენილეების მიმართ.

ბრიტანეთში ასეთი მიდგომა ფართოდ დამკვიდრდა, რასაც ხელი შეუწყო უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებამ საქმეზე *Percival vs. Wright*, [1902] 2 Ch 421. საქმის გარემოებების მიხედვით, ბატონი პერსივლი ერთ-ერთ კომპანიაში ფლობდა £10 ლირებულების აქციებს, რომლებიც სააქციო ბაზარზე არ იყო გატანილი და მათი გასხვისება შეიძლებოდა მხოლოდ კომპანიის დირექტორის თანხმობით. მან კომპანიის მენილეებს შესთავაზა კუთვნილი აქციების 12 ევროდ შესყიდვა (ეს ფასი კი-დამოუკიდებელმა ექსპერტმა განსაზღვრა). კომპანიის დირექტორმა-ბატონმა რაითმა ორ სხვა დირექტორთან ერთად შეისყიდა წილები ამავე ფასში, რის შემდეგაც პერსივლმა გაიგო, რომ აქციის ახალი მეპატრონეები სხვებთან აწარმოებდნენ მოლაპარაკებას და აპირებდნენ კომპანიის აქციების გაყიდვას 12 ევროზე ძვირად, რაზეც მას არ აცნობეს. ამის გამო, დაობდა რა ფიდუციური მოვალეობის დარღვევაზე, პერსივლმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს. სასამართლოს განმარტებით, მოცემულ შემთხვევაში სახეზე არ იყო უსამართლო გარიგება, რადგან მენილემ მიმართა დირექტორს და შესთავაზა კუთვნილი აქციის სასურველ ფასში შესყიდვა, რაც განხორციელდა კიდევ. არ დარღვეულა ფიდუციური მოვალეობა, ამასთან ხელმძღვანელი ვალდებული იყო უშუალოდ კომპანიის წინაშე და არა ცალკეული აქციონერების მიმართ. მოსამართლემ ასევე არ გაიზიარა მოსარჩელის პოზიცია, თითქოს გარიგებამ დამატებით ნეგატიური ზეგავლენა მოახდინა კომპანიის გარეშე პირებთან ურთიერთობაზე.⁴³ ამ გადაწყვეტილებამ მოგვიანებით საკუთარი გამოხატულება ჰპოვა ინგლისურ კანონმდებლობაში, კერძოდ 2006 წელს მიღებული კომპანიათა შესახებ აქტის 170-ე მუხლში ჩაიწერა დათქმა,⁴⁴ რითაც სასამართლო გადაწყვეტილების პოზიცია განმტკიცდა.

აქედან გამომდინარე ცხადია, რომ დირექტორის პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას, ბრიტანული საკორპორაციო სამართალი ფრთხილ დამოკიდებულებას იჩენს. ერთი მხრივ, იგი ცდილობს დაიცვას კომპანიის კრედიტორის ინტერესები და მათი უზრუნველყოფის ეფექტური საშუალებები შექმნას, მეორე მხრივ, კი – ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის დადგენისას, იგი უარყოფს ხისტ მიდგომას და უფრო სპეციალურ მონესრიგებას ამჯობინებს. განხილული სასამართლო გადაწყვეტილება, ბუნებრივია, ამის კარგი მაგალითია.

⁴³ *Percival v. Wright*, [1902] 2 Ch 401, *Directors' Duties in the United Kingdom*, High Court of Justice Cases, United Kingdom Company Case Law, World Heritage Encyclopedia, <http://www.worldlibrary.org/articles/eng/percival_v_wright> [04.12.2017].

⁴⁴ *Companies Act 2006 of the United Kingdom*, (C.46), Part 10, Chapter 2, Section 170, The National Archives, <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/section/170>> [04.12.2017].

2.8. საფრანგეთი

საფრანგეთში კომპანიის დირექტორი უნდა მოქმედებდეს კომპანიის საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე. ფრანგულ სასამართლოში ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის განხილვისას, ჩვეულებრივ, აღინიშნება, რომ იგი კომპანიის საქმიანობას უნდა უძღვეოდეს ჯეროვნად და გულისხმიერებით, ამასთანავე მან უნდა დაიცვას ინტერესთა კონფლიქტის ამკრძალავი ნორმები. დიდი ბრიტანეთის, ავსტრიის, ესტონეთისა და ჩეხეთის მსგავსად, საფრანგეთშიც კორპორაციის დირექტორი პასუხისმგებელი არის მხოლოდ კომპანიის (და არა ინდივიდუალური აქციონერების) წინაშე, გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა. ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში, მმართველს ეკისრება სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა მიყენებული ზიანის ფარგლებში. სააქციო საზოგადოების დირექტორთა საბჭოს ყველა წევრი ერთად და სოლიდარულად აგებს პასუხს ზიანის მიყენებისთვის. მენეჯერის პასუხისმგებლობის საკითხი შეიძლება დააყენოს კომპანიის წარმომადგენლებმა (კომპანიის სახელით); განსაკუთრებულ შემთხვევებში კი – აქციონერმა, რომელმაც განიცადა პერსონალური დანაკარგი; აგრეთვე, მესამე პირებმა, რომელთაც უშუალოდ მიაღვათ ზიანი დირექტორის მოქმედებით. კოლექტიური პასუხისმგებლობის დაყენებისას, კონკრეტული ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობა შეიძლება გამოირიცხოს, თუკი იგი დაამტკიცებს, რომ ის ეწინააღმდეგებოდა ერთობლივი გადაწყვეტილების მიღებას. ამ პოზიციას ეხმიანება საფრანგეთის უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის გადაწყვეტილება, სადაც სასამართლომ შეაჯამა მმართველის პასუხისმგებლობა და აღნიშნა, რომ საჯარო შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების დირექტორთა ბორდის მიერ ერთობლივად მიღებული გადაწყვეტილება, არსით იმ დირექტორის ინდივიდუალურ გადაცდომას წარმოადგენს, ვინც უშუალოდ მონაწილეობს გადაწყვეტილების მიღებაში. ამ დროს დირექტორთა ბორდის ყველა წევრია პასუხისმგებელი, თუ რომელიმე მათგანი ვერ დაამტკიცებს, რომ იგი წინდახედულად, ფრთხილად მოქმედებდა და ეწინააღმდეგებოდა ასეთი გადაწყვეტილების მიღებას.⁴⁵ აღსანიშნავია ისიც, რომ მოქმედი კანონმდებლობით, ფრანგულ კომპანიებს უფლება ეძლევათ დააზღვიონ დირექტორის პასუხისმგებლობა მესამე პირების მიმართ, იმ მოქმედებებზე, რომლებსაც ის სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას ახორციელებდა.⁴⁶ ზოგადად, საფრანგეთში, კომპანიის წარუმატებელი ვაჭრობის გამო ხელმძღვანელის პერსონალური პასუხისმგებლობა ჩვეულებრივი პრაქტიკაა.⁴⁷

ფრანგული საკორპორაციო კანონმდებლობისა და სასამართლოს მიდგომა დირექტორის ერთობლივი პასუხისმგებლობის მიმართ, პროგრესულია, რადგან მენეჯერი, ხელაღებით, არ აგებს პასუხს დირექტორთა ბორდის მიერ მიღებულ ერთობლივ გადაწყვეტილებაზე (ე.ი.

⁴⁵ The Deposit Guarantee Fund (FGD) v. Caribbean Society of Consulting and Auditing, Judgment № 405 of 30 March 2010 (08-17.841), Court of Cassation of France, Commercial, Financial and Economic Chamber, 304.

⁴⁶ A Cross-border Guide for Group Company Directors, Linklaters, 2017, 17, 18, <<https://www.linklaters.com/en/insights/publications/2017/may/cross-border-guide-for-group-company-directors>> [04.12.2017].

⁴⁷ Barker R., Barlow N., Ben Salah H., Durand-Barthez P., Goutière P., Hebblethwaite R., Mattsson L., Merrill G., Pryce M., Riches-Baum B., Guide to Directors' Duties and Liabilities, The European Voice of Directors (ECODA), AIG, Brussels, 2015, 20.

სხვის გადაწყვეტილებაზე). მას აქვს საშუალება ამტკიცოს, რომ ემიჯნებოდა და ენინააღმდეგებოდა გადაწყვეტილებას, რამაც კომპანიის ზიანი გამოიწვია. უნდა დაზუსტდეს, რომ ტერმინი „გამიჯვნა“ გულისხმობს, როგორც პასიურ ასევე აქტიურ მოქმედებებსაც (მაგალითად, კომპანიის სარევიზიო კომისიისათვის შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდება, საგადასახადო ორგანოებისადმი მიმართვა, საერთო კრების მოწვევის ინიცირება და სხვ.; ანუ ნებისმიერი ღონისძიების განხორციელება, რომლითაც შესაძლებელი იქნებოდა დირექტორის მიერ საზიანო გადაწყვეტილების მიღების შეჩერება ან გამორიცხვა). რა თქმა, უნდა აღნიშნული სტანდარტი, არ იძლევა ხელმძღვანელისთვის პასუხისმგებლობისგან გაქცევის საშუალებას, თუ ის სათანადოდ ვერ დაამტკიცებს, რომ მართლაც გაემიჯნა ასეთ გადაწყვეტილებას.

2.9. იტალია

იტალიაშიც, ზოგადი სტანდარტია დამკვიდრებული, ანუ კომპანიის დირექტორი უნდა მოქმედებდეს გულმოდგინედ, კომპანიის საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე. აქ მიღებული ნორმაა, რომ დირექტორთა საბჭოს არსებობის შემთხვევაში, ერთ-ერთ მენეჯერს არ შეუძლია დამოუკიდებელი გადაწყვეტილების მიღება და მას ესაჭიროება საბჭოს **სრული თანხმობა**. დირექტორის ვალდებულებები განერილია ადრესატების მიხედვით, რაც იმას გულისხმობს, რომ იტალიური კანონმდებლობა ცალკეულად აწესრიგებს კომპანიის ხელმძღვანელის მოვალეობებს კომპანიის კრედიტორების, ინდივიდუალური აქციონერებისა და მესამე პირების მიმართ. ფრანგული მოდელის მსგავსად, იტალიაში დირექტორები ერთად და სოლიდარულად აგებენ პასუხს ნაკისრ ვალდებულებებზე. მმართველის პასუხისმგებლობა წარმოიშობა მხოლოდ კანონმდებლობისა და წესდების დარღვევის დროს, თუ მას მოჰყვა კონკრეტული ზიანი.⁴⁸ საჯარო კომპანიებს არ აქვთ უფლება შეზღუდონ დირექტორის პასუხისმგებლობა, როდესაც ის ამ პასუხისმგებლობის უშუალო ადრესატია, ასევე ვერ იქნება გამოყენებული მინორიტარი აქციონერების ვეტო აღნიშნული საკითხის გადასაწყვეტად (იტალიის სამოქალაქო კოდექსის 2392-ე მუხლის შესაბამისად).⁴⁹ სამოქალაქო კოდექსის 1891-ე მუხლის მიხედვით კომპანიას შეუძლია, დირექტორის ფილუციური მოვალეობის დარღვევის რისკის დაფარვისთვის, გადაიხადოს სადაზღვევო პრემია, თუმცა პრაქტიკაში იშვიათია დაზღვევის გამოყენება, როდესაც სარჩელი წარდგენილია კომპანიის წინააღმდეგ. ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის დაზღვევა უფრო მეტად მაშინ გამოიყენება, როდესაც სარჩელს წარადგენენ კრედიტორები ან ინდივიდუალური აქციონერები უშუალოდ დირექტორის წინააღმდეგ.⁵⁰ კომპანიებს შეუძლიათ ჰქონდეთ ფონდები მენეჯერის პასუხისმგებლობის დასაზღვევად. მესამე პი-

⁴⁸ Civil Code of Italy, (approved by Royal Decree of March 16, 1942, No. 262, and as amended by Decree No. 7 December 2016, No. 291), Articles 2381, 2392, <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=430550> [04.12.2017].

⁴⁹ Tina A., The exoneration of the responsibility of the administrators of S.P.A., Giuffrè, University of Milan, Faculty of Law, Studies of private law, Milan, 2008, 87.

⁵⁰ Gerner-Beurele C., Peach P., Philipp Schuster E., Study on Directors' Duties and Liability, Prepared for the European Commission DG Market, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), London, 2014, 475.

რების დაკმაყოფილების შემდეგ, ფონდის შევსება ევალება იმ დირექტორს, რომლის ბრალეულობაც დამტკიცდა ზიანის მიყენებაში.⁵¹

იტალიის უზენაესმა სასამართლომ 2016 წლის საქმეზე იმსჯელა დირექტორის პასუხისმგებლობის საფუძვლებზე და განმარტა, რომ 2003 წლის საკორპორაციო რეფორმისა და იტალიის სამოქალაქო კოდექსის 2381 და 2392-ე მუხლებიდან გამომდინარე, სპეციალური აღმასრულებელი უფლებამოსილების არმქონე დირექტორი პასუხისმგებლობის შესაზღუდად ვერ მიუთითებს მის შეკვეცილ კომპეტენციაზე. სასამართლოს თქმით, როდესაც ხელმძღვანელს კონკრეტულ დარგში არ აქვს სპეციალური განათლება და კომპანიის სხვა სპეციალისტების ან გარეშე სუბიექტების მიერ მონოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, იღებს მმართველობით გადაწყვეტილებებს, მან უნდა გადაამოწმოს მონოდებული ინფორმაციის სანდოობა, სისწორე და ხარისხი. თუ დირექტორი ამგვარად არ იქცევა, მისი მოქმედება ითვლება ფიდუციური მოვალეობის დარღვევად და იწვევს პასუხისმგებლობას. ეს კონკრეტული საქმე ეხებოდა გაკოტრებულ სააქციო საზოგადოებას და მის დირექტორებს შორის დავას. საზოგადოება თვლიდა, რომ მისი გაკოტრება გამოიწვია სააქციო კაპიტალთან დაკავშირებულმა ტრანზაქციამ, რაც წინააღმდეგობაში მოდიოდა აქციათა ეკონომიკურ ღირებულებასთან და რაც დირექტორთა გადაწყვეტილებას მოჰყვა. სს-ს დირექტორები ამტკიცებდნენ, რომ სს-ს სრული მართვა დელეგირებული ჰქონდა დირექტორთა საბჭოს თავმჯდომარეს და მათ საკუთარი საზედამხედველო საქმიანობის მიუხედავად, ვერ შეძლეს ხსენებული ტრანზაქციის შეწყვეტა, რადგან არ ჰქონდათ დელეგირებული უფლებამოსილებები. პირველი და სააპელაციო ინსტანციების სასამართლოთა გადაწყვეტილებები საზოგადოების სასარგებლოდ იქნა გამოტანილი, სასამართლომ დირექტორთა თავდაცვითი მსჯელობა „დანაშაულის აღიარებად“ ჩათვალა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ისინი დირექტორთა საბჭოს თავმჯდომარესთან ერთად მოქმედებდნენ და კომპანიის მიერ მოთხოვნილი კომპენსაციის ოდენობა მხოლოდ მცირედით შეამცირა და მათვე დააკისრა. იტალიის უზენაესმა სასამართლომ, გაიზიარა რა დირექტორთა პოზიცია საქმის ხელახლა განხილვის შესახებ, გააუქმა სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება. უზენაესმა სასამართლომ მიუთითა, რომ არააღმასრულებელი მენეჯერის პასუხისმგებლობა არ შეიძლება დაეფუძნოს ზედამხედველობის მოვალეობის ზოგად დარღვევაზე და ეს არ შეიძლება ობიექტურ პასუხისმგებლობად ჩაითვალოს. სასამართლომ თავისი გადაწყვეტილება დააყრდნო იტალიის სამოქალაქო კოდექსის 2381.§6-ს და 2932.§2 მუხლებს, რომელთა შესაბამისად, კომპანიის არააღმასრულებელი მენეჯერი სხვა მმართველის (ანუ უშუალოდ შემსრულებელი დირექტორის) მართლსაწინააღმდეგო ქმედებებზე მხოლოდ მაშინაა პასუხისმგებელი, თუ მან იცოდა ფაქტი, რაც მის ჩარევას საჭიროებდა და აღნიშნული საშუალებას მისცემდა არააღმასრულებელ დირექტორს მიელო ინფორმირებული გადაწყვეტილება. სასამართლოს თქმით, სხვაგვარი მიდგომით, დაინერგებოდა ზედამხედვე-

⁵¹ A Cross-border Guide for Group Company Directors, Linklaters, 2017, 37, 38, <<https://www.linklaters.com/en/insights/publications/2017/may/cross-border-guide-for-group-company-directors>> [04.12.2017].

ლობის ზოგადი ვალდებულება, რაც კორპორაციათა 2003 წლის რეფორმამ უკვე გააუქმა, ე.ი. ის წინააღმდეგობაში მოვიდოდა მოქმედ კანონმდებლობასთან.⁵²

სასამართლოს ეს გადაწყვეტილება ეხება იტალიაში 2003 წელს განხორციელებულ საკორპორაციო რეფორმას, რომლის შემდეგაც მნიშვნელოვნად შეიცვალა დირექტორის პასუხისმგებლობის სტანდარტი. რეფორმამდე, იტალიის სამოქალაქო კოდექსის 2932.§2 მუხლის შესაბამისად, ყველა დირექტორი (მათ შორის, დელეგირებული უფლებამოსილებების არმქონეც) ვალდებული იყო განეხორციელებინა **ზოგადი ზედამხედველობა** (რის საფუძველზეც, ისინი ერთობლივად იყვნენ პასუხისმგებელნი ზედამხედველობის განუხორციელებლობის გამო კომპანიისთვის გამოწვეულ ზიანზე). 2003 წლის რეფორმის შემდეგ, ხსენებულ მენეჯერებს აქვთ მხოლოდ ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღების ვალდებულება. იმის მიუხედავად, რომ რეფორმა ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის ნაწილობრივ შესუსტებად შეიძლება იქნეს მიჩნეული, აღსანიშნავია, რომ იტალიის სამოქალაქო კოდექსის 2381-ე მუხლის ახალი რედაქციით დირექტორი არა მარტო მესამე პირებისგან უნდა ელოდოს ინფორმაციის მიღებას, არამედ თავისი ინიციატივითაც უნდა მოიპოვოს საჭირო ინფორმაცია. არააღმასრულებელი დირექტორის მიმართ, 2003 წლის რეფორმის ძირითადი არსი ისაა, რომ მოხდა მისი პასუხისმგებლობის შემსუბუქება და არა გამორიცხვა, ე.ი. გამოდის ამ მენეჯერს, მოქმედი კანონმდებლობითაც, არ რჩება პასიურობის უფლება.

2.10. ლუქსემბურგი

ლუქსემბურგში კომპანიის დირექტორმა უნდა განახორციელოს საწარმოს სრული და ეფექტური კონტროლი, მისი საქმიანობის ყოველდღიური შემონიშნების გზით. ხელმძღვანელი, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, პასუხისმგებელია კომპანიის გრძელვადიან სტრატეგიაზე, მის განხორციელებაზე და მეთვალყურეობაზე, ასევე აქციონერების ინფორმირებაზე. მმართველს აკისრია მზრუნველობის მოვალეობა, რაც გულისხმობს, რომ მას უნდა ჰქონდეს მართვის საკმარისი ცოდნა და გამოცდილება, ითვალისწინებდეს საკუთარი გადაწყვეტილების თანმდევ შედეგებს და კომპანიის **საუკეთესო კორპორაციულ ინტერესებს**, თუმცა აღსანიშნავია, რომ ლუქსემბურგის კანონმდებლობა დუმს და არ აზუსტებს, თუ რა შეიძლება ჩაითვალოს ასეთ ინტერესად.⁵³ ეს საკანონმდებლო ვაკუუმი ერთგვარად შეავსო ლუქსემბურგის რაიონულმა სასამართლომ 2015 წლის გადაწყვეტილებაში, როდესაც იმსჯელა აღნიშნულ საკითხზე და განმარტა, რომ საუკეთესო კორპორაციული ინტერესი ცვლადი ცნებაა, რომლის ზუსტი განმარტებაც დამოკიდებულია კონკრეტული კომპანიის ბუნებასა და მის საქმიანობაზე. ზოგიერთი კომპანიისთვის საუკეთესო კორპორაციული ინტერესი ემთხვევა ამავე კომპანიის აქციონერთა ინტერესებს; სხვა საწარმოებისთვის აღნიშნული ცნება მოი-

⁵² *Lombardini L., Italy: The Liability of Non-Executive Directors, Nctm Studio Legale, Last Updated 26.01.2018, <<http://www.mondaq.com/italy/x/657412/Directors+Officers/The+Liability+Of+NonExecutive+Directors>> [03.01.2018].*

⁵³ *Calkoen W. J. L., The Corporate Governance Review, Seventh Edition, The Law Reviews, Law Business Research Ltd, London, 2017, 257.*

ცავს უშუალოდ იურიდიული პირის (როგორც ასეთის) ინტერესს და მასში შედის აქციონერთა ინტერესები, დასაქმებულების და კრედიტორთა ინტერესებიც კი.⁵⁴ ცალკეულ შემთხვაში ეს ცნება ინდივიდუალურად განიმარტება. აგრეთვე მნიშვნელოვანია, რომ ლუქსემბურგის საფონდო ბირჟაზე მოქმედი კომპანიების დირექტორებს ეკისრებათ სპეციფიკური მოვალეობები გამჭვირვალობის შესახებ აქტისა და საბაზრო ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების ამკრძალავი რეგულაციით, ისევე როგორც, ლუქსემბურგის საფონდო ბირჟის რეგულაციებსა და პრინციპებზე დაყრდნობით. საფონდო ბირჟის მე-2 პრინციპის შესაბამისად, ე.წ. **ლისტინგ კომპანიის** ბორდი შებოჭილია ფიდუციური მოვალეობით კომპანიისა და აქციონერთა მიმართ და უნდა იმოქმედოს მათი საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე.⁵⁵ როგორც სხვა ქვეყნებში, ლუქსემბურგშიც დირექტორები ერთად და სოლიდარულად აგებენ პასუხს მიყენებულ ზარალსა და **მმართველობით გადაცდომაზე**. ხელმძღვანელს შეიძლება დაეკისროს როგორც სამოქალაქო, ასევე სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. ფრანგული და იტალიური კანონმდებლობის მსგავსად, ლუქსემბურგის საკორპორაციო კანონმდებლობაც ითვალისწინებს დირექტორის პასუხისმგებლობის დაზღვევას.⁵⁶ კომპანიას, ისევე როგორც მესამე პირებს (მათ შორის, **ლეგიტიმური ინტერესის მქონე აქციონერს** და კრედიტორს) შეუძლიათ მენეჯერის წინააღმდეგ სარჩელის შეტანა. აღსანიშნავია, რომ ბოლო დროს ლუქსემბურგის კანონმდებლობაში მომრავლდა მინორიტარი აქციონერების მიერ დირექტორის წინააღმდეგ სარჩელის აღძვრის საფუძვლები.

ნათელია, რომ კომპანიების საუკეთესო კორპორაციული ინტერესი ხშირ შემთხვევაში უკავშირდება უშუალოდ კომპანიის დირექტორს და ამ ცნების ფართოდ თუ ვიწროდ ან სხვაგვარად არაჯეროვანი განმარტება დღის წესრიგში აყენებს დირექტორის პასუხისმგებლობის საკითხს. უნდა ითქვას, რომ სასამართლოს მიდგომა – ცნების ინდივიდუალურად განმარტების საჭიროების შესახებ, დროული და მართებულია, თუმცა უფრო მიზანშეწონილი იქნებოდა მისი შეძლებისდაგვარად კანონმდებლობაშივე დაზუსტება, რითაც თავიდან იქნებოდა აცილებული სასამართლოსთვის მომეტებული მიმართვები (რადგან, როგორც ჩანს, მოდავე მხარეებს ამ ცნების მხოლოდ სასამართლოსეული განმარტება აკმაყოფილებთ). სასამართლოსადმი მიმართვა (თუნდაც უდავო წარმოებით, მხოლოდ ტერმინის განმარტების მოთხოვნით) ბუნებრივია უკავშირდება დამატებით ხარჯებს, დროს და ზოგჯერ ზიანს აყენებს კომპანიის დირექტორს, რადგან მას უსაფუძვლოდ ართმევენ ნდობის მანდატს, რითაც ულახავენ რეპუტაციას; ეს კი ცალკე დავის მიზეზიც შეიძლება გახდეს. ამით ხაზი უნდა გაესვას გარემოებას, რომ კანონმდებელმა მაქსიმალურად უნდა შეამციროს აბსტრაქტული დეფინიციების საფუძველზე დავის წარმოშობის წინაპირობები, მითუმეტეს კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობასთან მიმართებაში.

⁵⁴ Hellas Telecommunications (Luxembourg) II S.C.A. v. Hellas Telecommunications s.à r.l, Commercial Ruling XV №1648 / 2015, The Fifteenth Division Of The District Court Of Luxembourg, 34.

⁵⁵ *Calkoen W. J. L.*, The Corporate Governance Review, Seventh Edition, The Law Reviews, Law Business Research Ltd, London, 2017, 259.

⁵⁶ A Cross-border Guide for Group Company Directors, Linklaters, 2017, 45, 56, <<https://www.linklaters.com/en/insights/publications/2017/may/cross-border-guide-for-group-company-directors>> [04.12.2017].

3. დასკვნა

კვლავაც უნდა ითქვას, რომ კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობა სანარმოს მართვის ძირეული ელემენტია, რომელიც განაპირობებს არა მხოლოდ კომპანიების წარმატებულ ოპერირებას სხვადასხვა დარგებში, არამედ ქვეყნების ეკონომიკურ სიძლიერესაც. ამ მოსაზრების საილუსტრაციოდ შეიძლება მოყვანილ იქნეს ზემოთ განხილული ქვეყნების მაჩვენებლები სხვადასხვა საერთაშორისო კვლევებსა და რეიტინგებში. კერძოდ, **მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2015 წლის მონაცემებით**, ამავე წელს ევროპაში ყველაზე კონკურენტუნარიანი ეკონომიკების მქონე ქვეყნებში შედიოდნენ: გერმანია, დიდი ბრიტანეთი და ლუქსემბურგიც⁵⁷. გერმანიის მონინავე ადგილი სხვა მრავალ წინაპირობასთან ერთად, ბუნებრივია განაპირობა კომპანიის დირექტორის პასუხისმგებლობის სიმკაცრემ და შედარებით „რბილმა“ სამოსამართლო პრაქტიკამ, რომელიც ერთმანეთს აბალანსებს და ხელს უწყობს სამენარმეო ურთიერთობების განვითარებას.

დიდი ბრიტანეთის ეკონომიკურ წარმატებას, რა თქმა უნდა, ერთ-ერთ საფუძვლად უდევს მოქნილი საკორპორაციო კანონმდებლობა, რომელიც მენარმეებს შეძლებისდაგვარად ნაკლებად ზღუდავს, თუმცა ინარჩუნებს კომპანიის ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის ეფექტურ სტანდარტებს. ლუქსემბურგის ეკონომიკური სიძლიერე უშუალო შემხებლობაშია კომპანიის მენეჯერის პასუხისმგებლობის „რაციონალურ მონესრიგებასთან“, რაც მას მოქმედებისა და რისკების აღების მეტ თავისუფლებას აძლევს. აქ, ბუნებრივია, იგულისხმება ლუქსემბურგის საკორპორაციო კანონმდებლობის ზოგადი ხასიათის ნორმები დირექტორის პასუხისმგებლობის ნაწილში, რომელიც ინტერპრეტაციის ფართო არეალს ტოვებს. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა გარკვეულწილად რბილი საკანონმდებლო მონესრიგების ძლიერი მარეგულირებელი უნდა იყოს, რაც პირდაპირ აისახება მენარმეობის სტაბილურობაზე.

ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის 2017 წლის მონაცემებით, ფრანგული ეკონომიკის სიმყარე და სტაბილურობა გამოწვეულია სამენარმეო საქმიანობის გაძლიერებით, საკუთრების უფლების დაცვითა და ეფექტური რეგულაციებით. საფრანგეთის იმპორტ-ექსპორტი ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის 61 %-ს შეადგენს.⁵⁸ ფრანგული ეკონომიკა ამგვარ შედეგებს ასევე უმაღლის საკორპორაციო კანონმდებლობასაც. თავის მხრივ, ძალიან მნიშვნელოვანია სასამართლოს როლი კომპანიის მმართველის პასუხისმგებლობის განსაზღვრაში; იგივე მაგალითად, საფრანგეთის უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის გადაწყვეტილება, რომლითაც პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლებისა და „არაბრალეულობის“ მტკიცების წინაპირობები დადგინდა, რითაც ერთგვარად გამყარდა დირექტორის პოზიციები.

⁵⁷ Galvan C., The top 10 most competitive economies in Europe, World Economic Forum, 30.09.2015, <<https://www.weforum.org/agenda/2015/09/the-top-10-most-competitive-economies-in-europe/>> [05.01.2018].

⁵⁸ Miller T., Kim A. B., 2017 Index of Economic Freedom, Institute for Economic Freedom, The Heritage Foundation, Washington DC, 2017, 232, 233.

ესტონეთის შესახებ ევრო კომისიის 2017 წლის ოფიციალური ანგარიშით, ამ ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა 2015 წელს 1,4 %-ით, ხოლო 2016 წელს კი – 1.1 %-ით შეჩერდა, თუმცა ესტონეთს ჰქონდა გარკვეული პროგრესი მენარმეობის ზრდის სტრატეგიის დანერგვის კუთხით; ფინანსური სიმყარის მაჩვენებლების მიხედვით, ესტონეთის საბანკო სექტორი სტაბილურია; ქვეყნის კაპიტალის ბაზარს აქვს განვითარების მნიშვნელოვანი პოტენციალი; ესტონეთის მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების⁵⁹ გარე-დაფინანსების მცირე შესაძლებლობების მიუხედავად, ფინანსებთან წვდომის მაჩვენებელი მაინც კარგია.⁶⁰ როგორც ადრეც ითქვა, ესტონეთის სამენარმეო სექტორი განვითარების პროცესშია და კომპანიის მმართველის პასუხისმგებლობის მოდელად გერმანული ვარიანტის რეცეფცია მიმდინარეობს, თუმცა გარდამავალ პერიოდში, ჯერ კიდევ პრობლემურია პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული საკორპორაციო ნორმების ხარვეზები. შესაბამისად, ამ პრობლემას თანმიმდევრული მოგვარება სჭირდება (საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელებისა და სწორი სასამართლო პრაქტიკის დანერგვის გზით), რაც დროის საკითხია და მენარმეების მეტ დაინტერესებას მოითხოვს.

2017 წლის მსოფლიო მენარმეობის ინდექსის მიხედვით, იტალია წარმატებულია ინოვაციური პროდუქტების წარმოებაში, რაშიც იგი ერთ-ერთ მონინავე ქვეყანას- შვედეთსაც კი უსწრებს; თუმცა ადამიანურ რესურსებისა და წარმოების ზრდის მაჩვენებლებში იტალიას გარკვეული სირთულეები აქვს. ასე მაგალითად, 2008 წელს მსოფლიო მენარმეობის ინდექსში იტალიის სარეიტინგო ქულა 20 ერთეულით შემცირდა.⁶¹ როგორც წინაზე აღინიშნა, იტალიაში 2003 წელს განხორციელებული საკორპორაციო სამართლის რეფორმით, ღირექტორის პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელი ნორმები შესუსტდა, რამაც კომპანიათა სტაბილურობის საწინააღმდეგოდ ცალკეული რისკები წარმოშვა. კარგია, რომ კანონმდებლობის ამ ნაკლს სასამართლო პრაქტიკა ანეიტრალებს, თუმცა მხოლოდ მაშინ, როდესაც დავას სასამართლო განიხილავს. სამწუხაროდ, ეს საკმარისი არაა, რადგან არბიტრაჟში დავის განხილვისას, შეიძლება ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის შესუსტება პროცესუალურადაც განმტკიცდეს და ცუდი პრაქტიკა წარმოიშვას. ეს სავსებით რეალურია, რადგან არბიტრაჟში მოდავე მხარეები თვითონ მიუთითებენ გამოსაყენებელ სამართალზე და შეიძლება დავის გადასაწყვეტად ხარვეზული საკორპორაციო ნორმები გამოიყენონ. მხარეთა ასეთი შეთანხმება არბიტრისთვის მბოჭავი იქნება და იგი ნაკლოვან კანონზე დაყრდნობით განსაზღვრავს ღირექტორის პასუხისმგებლობის ფორმას.

ავსტრიის შესახებ ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის 2017 წლის ეკონომიკური მიმოხილვის მიხედვით, ამ ქვეყანას აქვს სტაბილური და

⁵⁹ ევრო კომისიის ოფიციალური განმარტებით, მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები (Small and Medium-sized enterprises/SMEs) ევროკავშირის ბიზნესის ძირითად ნაწილს წარმოადგენენ.

ობ. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, European Commission, <http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition_en> [05.01.2018].

⁶⁰ Country Report: Estonia 2017, European Commission, Commission Staff Working Document, 2017 European Semester: Assessment of Progress on Structural Reforms, Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances, and Results of In-depth Reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, Brussels, 2017, 6, 16, 17.

⁶¹ Ács Z. J., Szerb L., Autio E., Lloyd A., The Global Entrepreneurship Index 2017, The Global Entrepreneurship and Development Institute (GED), Washington DC, 2017, 132, 142.

მდიდარი ეკონომიკა, რომლის ზრდაც განაპირობა 2016 წლის საგადასახადო რეფორმამ, თუმცა სასურველია ფინანსური სექტორის რაციონალიზაცია.⁶² ეკონომიკის ასეთი მდგომარეობა, რა თქმა უნდა, საკორპორაციო კანონმდებლობის განახლების შედეგაცაა, რომლის ფარგლებში ე.წ. Business Judgment Rule-ს შემოღებამ კომპანიის დირექტორს მოქმედების ფართო არეალი მისცა. ამასთან, ხელმძღვანელი განთავისუფლდა ზედმეტი კანონისმიერი ჩარჩოებისგან, რაც აფერხებდა კომპანიის მოგების ზრდას.

ევროსტატის 2017 წლის მონაცემებით, საფრანგეთს აქვს ყველაზე მაღალი **ღირებულებითი მაჩვენებელი** მიკრო მენარმეობაში, ჰოლანდიას იგივე მაჩვენებელი გააჩნია-მცირე მენარმეობაში, მაშინ როდესაც, ბელგიას საშუალო და დიდ მენარმეობაში ერთად.⁶³ **ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (ეთგოს) ამავე წლის ცნობებით** კი – ამ ორგანიზაციის 9 წევრ ქვეყანაში დაფიქსირდა სანარმოთა დაფუძნების მზარდი ტენდენცია, მათ შორის ბელგიაშიც.⁶⁴ ასეთ მაჩვენებლებში ბელგიის წარმატება მჭიდროდ უკავშირდება კომპანიათა შესახებ აქტისა და საგადასახადო კანონმდებლობის სტაბილურობას, ასევე დირექტორის პასუხისმგებლობის სტანდარტის დახვეწას.

ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის 2017 წლის ცნობებით, ჩეხეთში ბისნესის დანყების პროცედურათა რაციონალიზაციამ და სხვადასხვა რეფორმებმა ხელი შეუწყეს მენარმეობის ზრდას, საერთაშორისო ბაზრისთვის ქვეყნის ღიაობას, ინვესტიციების მოზიდვასა და გაუმჯობესებულ საერთაშორისო ვაჭრობას. ფინანსური სექტორი სტაბილურია, ბანკებს აქვთ კარგი კაპიტალიზაცია.⁶⁵ აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ჩეხეთის 2014 წლის საკორპორაციო სამართლის რეფორმამ, მათ შორის კომპანიის ხელმძღვანელის პასუხისმგებლობის ნორმათა გაუმჯობესებამ, განავითარა ეკონომიკა და რამდენადაც ჩანს, ეს ღონისძიებები ყველაზე წარმატებით საბანკო-საფინანსო სექტორზე აისახა.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემებით, 2017 წლის მესამე კვარტალში საქართველოში პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა 594. 5 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 2005 წლიდან მოყოლებული მხოლოდ 2014 წლის მაჩვენებელს (უმალეს ნიშნულს – 729.4 მილიონს) ჩამოუვარდება.⁶⁶ ინვესტიციების მოცულობის მატება, ერთი შეხედვით, ქართული ბიზნეს გარემოსადმი ნდობასა და მენარმეობის სტაბილურობაზე უნდა მიუთითებდეს, თუმცა აქ მეტად მნიშვნელოვანია დაზუსტდეს თუ რამდენად პროპორციულად ნაწილდება ეს ინვესტიციები მსხვილ, საშუალო და მცირე მენარმეებზე. სამწუხაროდ, სა-

⁶² OECD Economic Surveys, Austria, Overview, The Survey is published on the responsibility of the Economic and Development Review Committee (EDRC) of the OECD, Vienna, 2017, 1, 23.

⁶³ Entrepreneurship - statistical indicators, Eurostat, Data extracted in June 2017, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Entrepreneurship_-_statistical_indicators> [08.01.2018].

⁶⁴ OECD Data show pick-up in Entrepreneurial Activity, OECD, <<http://www.oecd.org/newsroom/oecd-data-show-pick-up-in-entrepreneurial-activity.htm>> [08.01.2018].

⁶⁵ Miller T., kim A. B., 2017 Index of Economic Freedom, Institute for Economic Freedom, The Heritage Foundation, Washington DC, 2017, 224, 225.

⁶⁶ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 2005-2017 წლებში, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი), <http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=2230&lang=geo> [08.01.2018].

ქართველოში განხორციელებული ცალკეული მსხვილი ინვესტიციების⁶⁷ სარგებელი მცირე და საშუალო ბიზნესზე დიდად არ გავრცელებულა და ასეთი საწარმოები, მეტწილად, ეროვნული ფინანსური დახმარებებით სარგებლობენ (ისიც შეზღუდულად).

რაც შეეხება ამ პროცესთან დირექტორის პასუხისმგებლობის კავშირს, იგი თავისთავად ცხადია. საქართველოში მსხვილ კომპანიებში ხელმძღვანლის შერჩევის, დანიშვნის, საქმიანობისა და ზედამხედველობის პრაქტიკული სტანდარტები გაცილებით მაღალია, ვიდრე მცირე ზომის კომპანიებში. რა თქმა უნდა, მსხვილ კომპანიებსაც აქვთ დირექტორის პასუხისმგებლობის სირთულეები, მაგრამ რადგან ზოგიერთი მათგანი ბაზარზე საყოველთაოდ ცნობილია, თავის დაზღვევის მიზნით, ცდილობენ ეფექტური მმართველობითი სტანდარტების დამკვიდრებას, ან მმართველობითი ხარვეზების შენიღბვას მაინც. მცირე ზომის კომპანიებში კი, დირექტორი, ხშირად, ინტერესთა კონფლიქტში იმყოფება თავად საწარმოსთან, ითვისებს ძალიან ფართო კომპეტენციებს, რითაც წარმოშობს საკუთარ პასუხისმგებლობას, თუმცა სასამართლოსადმი მიმართვის შემთხვევები ძალიან ცოტაა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ქართულ კომპანიებში დირექტორის პასუხისმგებლობის პრაქტიკის გაუმჯობესებისთვის, საჭიროა კომპანიების მმართველობით საქმიანობაზე მეტი ყურადღების გამახვილება თავად ამ კომპანიების მხრიდან. რა თქმა უნდა, დახვეწას საჭიროებს „მენარმეთა შესახებ“ კანონიც, რომლის ახალი პროექტი უკვე შემუშავდა და საპარლამენტო განხილვისათვის უნდა გადაიციეს. მაგრამ, ნათელია, რომ საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება პარლამენტის წილი მოქმედებაა, რაც ვერ იქნება საკმარისი დირექტორის პასუხისმგებლობის სტანდარტის სრულად დახვეწისა და პრაქტიკაში დანერგვისთვის. ამ მიზნის მისაღწევად, საჭიროა თავად მენარმეებისა და სხვა დაინტერესებული პირების მეტი აქტიურობა, რის გარეშე ვერც სამოსამართლო პრაქტიკა განვითარდება.

ბიბლიოგრაფია

1. მაისურაძე დ., კორპორაციულ-სამართლებრივი თავდაცვითი ღონისძიებები კაპიტალური საზოგადოების რეორგანიზაციისას (შედარებით სამართლებრივი კვლევა უპირატესად დელავერისა და ქართული საკორპორაციო სამართლის მაგალითზე), სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი, თსუ, იური-დიული ფაკულტეტი, თბ., 2014, 22.

⁶⁷ ამასვე ადასტურებს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2017 წლის მონაცემები პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიმღებ კომპანიებთან დაკავშირებით. მონაცემებიდან ირკვევა, რომ ამ ინვესტიციების ძირითადი მიმღებები, ქართულ ბაზარზე კარგად ცნობილი, მსხვილი მეწარმეები არიან; (კერძოდ, სააქციო საზოგადოებები: ენერჯო-პრო ჯორჯია, ნენსკრა ჰიდრო, ბიჯეო ჯგუფი, მეტრო ავრასია ჯორჯია; შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებები: ჯეოსელი, მაგთიკომი, სილქნეტი, კავკასუს ონლაინი, აიდიუს ბორჯომი საქართველო, ალმა, RMG Gold, ჯორჯიან მანგანუმი, ტოიოტა კავკასია და სხვ.).

იხ. 2017 წლის ტოპ 50 კომპანია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიხედვით, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი),

<http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/top%2050%20companies%20by%20FDI.pdf> [10.08.2018].

2. მაისურაძე დ., სამენარმეო განსჯის წესის განმარტებისათვის, სამართლის ჟურნალი №1-2, თბ., 2010, 116.
3. ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, 29, 103, 193, 195.
4. ქირია უ., კაპიტალური საზოგადოებების მართვის ორგანოები და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობის პრობლემები საქართველოში – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სამართლის კლინიკა, თბ., 2017, <<http://legalclinic.iliauni.edu.ge/kapitaluri-sazogadoebebis-marthvis-ogranoebi-dakhelmdzghvaneltha-pasukhismgeblobis-problemebi-saqarthveloshi/>> [03.01.2018].
5. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 2005-2017 წლებში, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი), <http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=2230&lang=geo> [08.01.2018].
6. 2017 წლის ტოპ 50 კომპანია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიხედვით, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური (საქსტატი), <http://geostat.ge/cms/site_images/_files/georgian/top%2050%20companies%20by%20FDI.pdf> [10.08.2018].
7. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის გადაწყვეტილება №ას-1158-1104-2014, 6 მაისი 2015 წელი.
8. Civil Code of Germany (BGB), Promulgated on 2 January 2002 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I page 42, 2909; 2003 I page 738), <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf> [07.10.2017].
9. Civil Code of Italy, (approved by Royal Decree of March 16, 1942, No. 262, and as amended by Decree No. 7 December 2016, No. 291), Articles 2381, 2392, <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=430550> [04.12.2017].
10. Commercial Code of Germany (HGB), Commercial Code in the revised version published in the Bundesgesetzblatt (BGBl., Federal Law Gazette), <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_hgb/englisch_hgb.pdf> [07.10.2017].
11. Commercial Code of Estonia, Passed 15.02.1995, Entry into force 01.09.1995, Type: Act, Issuer: Riigikogu, (consolidated text of August 1, 2016), 26-28, 355., § 1671 and § 2892, <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=424794> [04.10.2017], [06.10.2017].
12. Companies Act 2006 of the United Kingdom, (C.46), Part 10, Chapter 2, Section 170, The National Archives, <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/section/170>> [04.12.2017].
13. General Part of the Civil Code Act of Estonia, Passed 27.03.2002, Entry into force 01.07.2002, Type: Act, Issuer: Riigikogu, 35, § 37(1), 216, <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013019/consolide>> [04.10.-2017], [06.10.2017].
14. Law of Obligations Act of Estonia, Passed 26.09.2011, Entry into force 01.07.2002, Type: Act, Issuer: Riigikogu, 81, 487, <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide>> [05.10.2017].
15. Private Limited Companies Act of Germany (GmbHG), Act on Limited Liability Companies, as consolidated and published in the Federal Law Gazette III, Index No. 4123-1, §§ 30, 43, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/englisch_gmbhg.pdf> [07.10.2017].
16. Stock Corporation Act of Germany (AktG), Published on 6 September 1965 (Federal Law Gazette I, p. 1089), §§ 57, 93, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/englisch_aktg.pdf> [07.10.2017].
17. The Fiscal Code of Germany, Promulgated on 1 October 2002 (Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p, § 69, <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_ao/englisch_ao.pdf> [28.12.2017].

18. *Ács Z. J., Szerb L., Autio E., Lloyd A.*, The Global Entrepreneurship Index 2017, The Global Entrepreneurship and Development Institute (GED), Washington DC, 2017, 132, 142.
19. *Baums T.*, Personal Liabilities of Company Directors in German Law, Speech at the Stratford-upon-Avon Conference of the British-German Jurists' Association, Düsseldorf, April 21 1996, 14.
20. *Barker R., Barlow N., Ben Salah H., Durand-Barthez P., Goutière P., Hebblethwaite R., Mattsson L., Merrill G., Pryce M., Richez-Baum B.*, Guide to Directors' Duties and Liabilities, The European Voice of Directors (ECODA), AIG, Brussels, 2015, 13, 20.
21. *Calkoen W. J. L.*, The Corporate Governance Review, Seventh Edition, The Law Reviews, Law Business Research Ltd, London, 2017, 257, 259.
22. Country Report Estonia 2017, European Commission, Commission Staff Working Document, 2017 European Semester: Assessment of Progress on Structural Reforms, Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances, and Results of In-depth Reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, Brussels, 2017, 6, 16, 17.
23. *Gerner-Beurele C., Peach P., Philipp Schuster E.*, Study on Directors' Duties and Liability, Prepared for the European Commission DG Market, (Department of Law, The London School of Economics and Political Science), London, 2014, 475.
24. *Huber P., Trenkwalder J., Guyot C., Goffin J. F., Butts D., Famira G., Baček R., Rodwell H., Isnard J., Schepke J., Ormai G., Cavalola P., Montijn R., Greszta D., Robinson T., Fitzpatrick J., Cranfield D., Petrikic R., Parker I., Szabo S., Lunder A., Kraljic B., Peña C., Albers M., Wille H., Comboeuf A., Knaul A., Mendelssohn M., Hearn-den B.*, Duties and Responsibilities of Directors in Europe, CMS Legal Services EEIG, Frankfurt, 2008, 7, 8, 30, 38.
25. *Martin K. S.*, Directors' and Officers' (D & O) Liability, Austrian Report, Johannes Kepler University Linz, Vienna, 28.03.2017, 6.
26. *Madisson K.*, Duties and Liabilities of Company Directors under German and Estonian Law: a Comparative Analysis, RGSL Research Papers, № 7, Riga, 2012, 4.
27. *Miller T., Kim A. B.*, 2017 Index of Economic Freedom, Institute for Economic Freedom, The Heritage Foundation, Washington DC, 2017, 224, 225, 232, 233.
28. *Sieg O.*, (Consulting Ed.) *Smerdon E.*, Directors' Liability and Indemnification: A Global Guide, Third Edition, Published by Globe Law and business Limited, London, 2016, 119.
29. *Tina A.*, The exoneration of the responsibility of the administrators of S.P.A., Giuffrè, University of Milan, Faculty of Law, Studies of private law, Milan, 2008, 87.
30. *Unanyants-Jackson E.*, Wilson S. (ed.), Directors' Liability Discharge Proposals: The Implications for Shareholders, Manifest Information Services Ltd, Witham (UK), 2008, 12.
31. *Ünsal D., Christopher J. Wright*, Legal Update Corporate, German Federal Supreme Court Revisits Managing Director Fiduciary Duties, GÖRG Partnerschaft von Rechtsanwälten, Berlin, 2013, 2, 124.
32. A Cross-border Guide for Group Company Directors, Linklaters, 2017., 17, 18, 37, 38, 45, 56, <<https://www.linklaters.com/en/insights/publications/2017/may/cross-border-guide-for-group-company-directors>> [04.12.2017].
33. *Allen & Overy*, Corporate Governance in Central and Eastern Europe, Allen & Overy LLP, Bratislava, 2010, 28, 29, <<http://www.allenoverly.com/SiteCollectionDocuments/Corporate%20governance%20in%20CEE.pdf>> [14.12.2017].

34. *Balfroid C.*, Liabilities of the Members of the Board of Directors of Capital Companies Under Turkish and Belgian Laws, ADMD Law Office, 2012, <<http://www.admdlaw.com/liabilities-of-the-members-of-the-board-of-directors-of-capital-companies/#.W2lEfdlzaHs>> [12.12.2017].
35. *Bonne M., Swinnen T.*, Piercing Corporate Veil: Directors Personally and Fully Liable For Unpaid Corporate Withholding Taxes While Bankruptcy Procedures Not Yet Final, LexGo Network, 25/11/2013, <<https://www.lexgo.be/en/papers/commercial-company-law/corporate-law/piercing-corporate-veil-directors-personally-and-fully-liable-for-unpaid-corporate-withholding-taxes-while-bankruptcy-procedures-not-yet-final,83398.html>> [12.12.2017].
36. Entrepreneurship – statistical indicators, Eurostat, Data extracted in June 2017, <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Entrepreneurship_-_statistical_indicators> [08.01.2018].
37. European Model Company Act (EMCA), Austria, School of Business and Social Sciences, Aarhus University, 22.02.2018, <<http://law.au.dk/en/research/projects/european-model-company-act-emca/national-companies-acts-of-eu-member-states/austria/>> [06.10.2017].
38. *Galvan C.*, The top 10 most competitive economies in Europe, World Economic Forum, 30.09.2015, <<https://www.weforum.org/agenda/2015/09/the-top-10-most-competitive-economies-in-europe/>> [05.01.2018].
39. Guide to Going Global Corporate, Full handbook, DLA Piper, Belgium, 2017, 64, <www.dlapiperintelligence.com/goingglobal> [12.12.2017].
40. *Hanschitz K.*, Liability of Managing Directors of a GmbH Reduced by Contributory Negligence of Staff?, Knoetzl, 2017, <<http://www.knoetzl.com/news/liability-managing-directors-gmbh-reduced-contributory-negligence-staff/>> [06.10.2017].
41. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, European Commission, <http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition_en> [05.01.2018].
42. *Lombardini L.*, Italy: The Liability of Non-Executive Directors, Nctm Studio Legale, Last Updated 26.01.2018, <<http://www.mondaq.com/italy/x/657412/Directors+Officers/The+Liability+Of+NonExecutive+Directors>> [03.01.2018].
43. OECD Data show pick-up in Entrepreneurial Activity, OECD, <<http://www.oecd.org/newsroom/oecd-data-show-pick-up-in-entrepreneurial-activity.htm>> [08.01.2018].
44. *Pierre Demolin P., Materne J., De Sart D.*, The Directors' liability under Belgian Company Law and Financial Law, 19.07.2012, <<http://www.dbblaw.eu/en/news/the-directors-liability-under-belgian-company-law-and-financ>> [06.10.2017].
45. Self-dealing (Definition), Legal Information Institute (LII), Cornell Law School., <<https://www.law.cornell.edu/wex/self-dealing>> [05.10.2017].
46. R. N. against the Judgment of the High Court in Prague dated 29 June 2006, 4 To 41/2006, Decision of the Supreme Court of the CR, Tdo 1224/2006, <<http://kraken.slv.cz/5Tdo1224/2006>> [29.12.2017].
47. Percival v. Wright, [1902] 2 Ch 401, Directors' Duties in the United Kingdom, High Court of Justice Cases, United Kingdom Company Case Law, World Heritage Encyclopedia, <http://www.worldlibrary.org/articles/eng/percival_v_wright> [04.12.2017].
48. The Deposit Guarantee Fund (FGD) v. Caribbean Society of Consulting and Auditing, Judgment № 405 of 30 March 2010 (08-17.841), Court of Cassation of France, Commercial, Financial and Economic Chamber, 304.
49. Walko v. Kalle Pilt, 3-2-1-41-05 Judgment of the Civil Chamber of the Supreme Court of Estonia of 11 May 2005, RT III 2005, 17, 181., <<https://www.riigiteataja.ee/akt/899418>> [06.10.2017].

50. Hellas Telecommunications (Luxembourg) II S.C.A. v. Hellas Telecommunications s.à r.l., Commercial Ruling XV №1648 / 2015, The Fifteenth Division Of The District Court Of Luxembourg, 34.
51. German Federal Supreme Court limits the personal liability of company directors for violations of the Unfair Competition Act, Unfair Competition Law 8., September 2014, Decision of 18 June 2014 (Case ref: I ZR 242/12) of the Federal Supreme Court of Germany, <<http://bcl-ip.com/en/german-federal-supreme-court-limits-the-personal-liability-of-company-directors-for-violations-of-the-unfair-competition-act/>> [26.12.2017].